

ΓΚΟΛΕΜΗ ΧΡΥΣΗ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΒΙΩΣΙΜΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΜΙΚΡΗΣ ΚΛΙΜΑΚΑΣ

ΔΙΑΛΕΞΗ ΜΕ ΘΕΜΑ:

**ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΒΙΩΣΙΜΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΜΙΚΡΗΣ ΚΛΙΜΑΚΑΣ**

ΓΚΟΛΕΜΗ ΧΡΥΣΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ:

**ΚΛΑΜΠΑΤΣΕΑ Ε.
ΜΩΡΑΪΤΗΣ Κ.**

1.	.ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
1.1. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ.....	7
1.2. ΑΦΟΡΜΗ.....	7
1.3. ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ.....	8
1.4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	8
2.	.ΕΓΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΒΙΩΣΙΜΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΒΑΣΕΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ ΜΙΚΡΗΣ ΚΛΙΜΑΚΑΣ ΣΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΔΥΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ.....	9
2.1. PERMACULTURE.....	10
2.1.1. ΟΡΙΣΜΟΣ.....	10
2.1.2. ΙΣΤΟΡΙΚΟΠΛΑΙΣΙΟ.....	12
2.1.3. ΑΡΧΕΣ.....	13
2.1.3.1. ΗΘΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ.....	13
2.1.3.2. ΑΡΧΕΣΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ.....	13
2.1.4. ΖΩΝΕΣ.....	20
2.2. ΟΙΚΟΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ.....	22
2.2.1. ΟΡΙΣΜΟΣ.....	22
2.2.2. ΙΣΤΟΡΙΚΟΠΛΑΙΣΙΟ.....	24
2.2.3. ΑΡΧΕΣ.....	26
2.2.4. ΚΩΔΙΚΑΣ ΗΘΙΚΗΣ - ΟΙΚΟΑΝΑΡΧΙΣΜΟΣ.....	27
3.	.ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΥΛΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΒΙΩΣΙΜΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΣΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΔΥΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ.....	30
3.1. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΒΑΣΙΣΜΕΝΑ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ PERMACULTURE.....	32
3.1.1. FRYERS FOREST ECO-VILLAGE.....	32
3.1.2. CRYSTAL WATERS PERMACULTURE VILLAGE.....	35
3.1.3. MELLIODORA, HERBURN PERMACULTURE GARDENS.....	36
3.2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ.....	38
3.2.1. FINDHORN ECOVILLAGE.....	38
3.2.2. ECOVILABARUS.....	40
3.3. ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ.....	42
3.3.1. FRISTADEN CHRISTIANIA.....	42
3.3.2. BEDZED - BEDDINGTON ZERO (FOSSIL) ENERGY DEVELOPMENT.....	45
4.	.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ: ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΑΝΑΛΟΓΩΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΩΝ ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ.....	46
4.1. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΑΝΑΛΟΓΩΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΩΝ.....	47
4.2. ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ.....	48
4.3. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ.....	48

1.1. Αντικείμενο

Αντικείμενο της έρευνας αυτής είναι η εξέταση των τρόπων με τους οποίους κοινότητες μπορούν να συνδέονται με μία **συλλογική καλλιέργεια μικρής κλίμακας**. Τέτοιες προσεγγίσεις έχουν περιγραφεί με τον όρο μόνιμη καλλιέργεια - ελληνική μετάφραση - ή με τη λατινική εκδοχή του **permaculture** και έχουν συσχετιστεί με μία ανατροπή των συμβατικών τρόπων συγκρότησης της κοινότητας, η οποία προϋποθέτει διαφορετικές αντιλήψεις για την αιεφορία, διαφορετικές αντιλήψεις για την κρατούσα οικονομική σχέση με την παραγωγή και διαφορετικές αντιλήψεις για τις εσωτερικές σχέσεις της κοινότητας. Τέτοιες **κοινότητες** έχουν συγκροτηθεί στον παγκόσμιο χώρο εκτός πόλης, σε αγροτικές περιοχές. Πρόθεση της έρευνας είναι να εξετάσει το παρελθόν αυτής της προσπάθειας και να διερευνήσει επιπλέον τη δυνατότητα εφαρμογής της σε αστικά περιβάλλοντα.

1.2. Αφορμή

Αφορμή αυτής της έρευνας είναι η μεγάλη **κρίση** που υφίσταται στις σύγχρονες κοινωνίες η σχέση των συγκροτημένων κοινωνιών – ιδίως των αστικών – με το περιβάλλον τους. Κρίση η οποία έχει οδηγήσει καταρχάς σε οικολογική ευαισθητοποίηση των κοινωνιών και στην προσπάθεια πρότασης ανατρεπτικών για τους συμβατικούς όρους ζωής και παραγωγής συνθηκών, οι οποίες θα μπορούσαν να **επανασυσχετίσουν τις κοινωνίες με τη φύση**. Αυτό το φαινόμενο δεν είναι σύγχρονο. Είναι ένα φαινόμενο που ξεκινάει ήδη στα τέλη του 18ου αιώνα – αρχές του 19ου, όταν οι πρώτες αναπτυσσόμενες βιομηχανικές κοινωνίες της δύσης ανακαλύπτουν την τεράστια καταστροφή που έχει υποστεί το περιβάλλον τους και επίσης τη συσσώρευση πληθυσμών στις εργατικές συνοικίες των μεγάλων πόλεων, οι οποίοι ήταν πρώην αγροτικοί πληθυσμοί που καθώς μεταφέρθηκαν εκεί για να αποκτήσουν βιομηχανική εργασία, ζουν σε συνθήκες εξαθλίωσης. Εμφανίζεται λοιπόν σε αυτές τις κοινωνίες μία διάθεση επαναπροσδιορισμού των σχέσεων με τη φύση και μία επανεκτίμηση και απόδοση αξίας στα φυσικά πράγματα και επομένως στους όρους ζωής που θα επέτρεπαν στις δυτικές κοινωνίες να επαναπροσεγγίσουν προ-βιομηχανικές συνθήκες ζωής, όπως τη συγκρότηση των προ-βιομηχανικών μικρών αγροτικών κοινοτήτων. Στα πλαίσια αυτά υφίσταται μια συνολική προσπάθεια επαναπροσδιορισμού των ηθών που αφορά καταρχάς θέματα όπως – όχι μόνο η αξιολόγηση της φύσης – αλλά και η επαναξιολόγηση της παράδοσης του προ-βιομηχανικού λαϊκού αγροτικού πληθυσμού των δυτικών κοινωνιών και επίσης η αξιολόγηση περιφερειακών μη-ευρωπαϊκών πολιτισμών που διατηρούσαν μία οργάνωση άμεσης συσχέτισης με το φυσικό τους υπόβαθρο, και οι οποίες ήταν στη βάση τους αγροτικές.

1.3. Σκοπιμότητα

Η σκοπιμότητα αυτής της έρευνας αναφέρεται στην προσπάθεια διερεύνησης μίας από τις νέες **τάσεις ανατροπής των συμβατικών σχέσεων ανθρωπίνων δυτικών κοινοτήτων και φύσης**, η οποία περιλαμβάνει επίσης και τη συνθήκη ανατροπής των οικονομικών συσχετισμών με την πρωτογενή αγροτική παραγωγή. Βαθύτερη σκοπιμότητα της έρευνας είναι να δει πώς οι εφαρμογές αυτές, που όπως έχει ήδη διατυπωθεί αναφέρονται σε κοινότητες οι οποίες εγκαταστάθηκαν και ανέπτυξαν τη δράση τους εκτός πόλεων σε περιορισμένο χώρο, αποκομμένο από τα αστικά κέντρα, μέσα σε φυσικό περιβάλλον, θα μπορούσαν να δώσουν παραδείγματα εφαρμόσιμα σε κοινότητες ενταγμένες σε αστικά περιβάλλοντα· και να διερευνήσει τις κοινωνικές οικονομικές συνθήκες όπως και τις πιθανές τεχνικές που θα μπορούσαν να επιτρέψουν μια τέτοια **εφαρμογή σε αστικό περιβάλλον**.

1.4. Μεθοδολογία

Η προσέγγιση του ερευνητικού θέματος παρουσιάζει καταρχάς τη συνολική τοποθέτηση της προσπάθειας μόνιμης καλλιέργειας - permaculture – σε σύγχρονες κοινότητες όπως ήδη έχει πραγματοποιηθεί και καταγραφεί. Στη συνέχεια επιχειρεί να εξετάσει το ιστορικό παρελθόν ανάλογων ενεργειών και να προσδιορίσει πιθανές σχέσεις των σημερινών απόψεων με παλαιότερες τέτοιες απόψεις. Τέλος, προσπαθεί να δει πώς αυτές οι εφαρμογές θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν σε αστικό περιβάλλον. Επειδή αυτή η διαδικασία δεν αφορά απλώς τεχνικές καλλιέργειας ή τεχνικές συσχέτισης του δομημένου περιβάλλοντος με το φυσικό περιβάλλον, αλλά αφορά επίσης τον επαναπροσδιορισμό των κοινωνικών συνθηκών συγκρότησης των μη-αστικών - ή των αστικών στην περίπτωση ενδιαφέροντός μας – κοινοτήτων, θα πρέπει να εξεταστούν και θέματα όπως **οι κοινωνικοί και οι οικονομικοί όροι** που θα επέτρεπαν μία τέτοια προσπάθεια. Τα παραπάνω επιτυγχάνονται με **δευτερογενή έρευνα**, μέσω εκτεταμένης βιβλιογραφικής διερεύνησης εννοιών όπως: «permaculture» και «οικοκοινότητα».

2.

**Εγχειρήματα σχεδιασμού βιώσιμων κοινοτήτων
βάσει συλλογικών καλλιεργειών μικρής κλίμακας
στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες**

2.1. Permaculture

2.1.1. Ορισμός

Η μόνιμη καλλιέργεια – permaculture - είναι **ένα ολοκληρωμένο σύστημα σχεδιασμού με ολιστικό τρόπο σκέψης που στόχο έχει τη δημιουργία κοινωνικά, οικονομικά και οικολογικά βιώσιμων κοινοτήτων**. Οι θεματικές περιοχές στις οποίες αναφέρεται είναι: η οικολογία, η τοπογραφία, η βιολογική καλλιέργεια, η αρχιτεκτονική, η δασολογία, η πράσινη οικονομία, αλλά και η έρευνα των κοινωνικών συστημάτων· εστιάζοντας στις σχέσεις μεταξύ αυτών, παρά στην καθεμία ξεχωριστά.¹ Κεντρική πρακτική της μόνιμης καλλιέργειας είναι η παρατήρηση, της φύσης και των συστημάτων της, και η χρήση των μοντέλων των σχέσεων μεταξύ αυτών στο σχεδιασμό. Υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει αυτόνομη διαδικασία στη φύση, και άρα τα πάντα μπορούν να συνεργαστούν προκρινόμενου να διαιωνίζονται χωρίς την επέμβαση του ανθρώπου, προσφέροντάς του παράλληλα τροφή και στέγη. Κύριες ηθικές αξίες είναι η φροντίδα της γης, η φροντίδα του ανθρώπου και η συλλογικότητα. Εμπνευστές του permaculture είναι οι **Bill Mollison** και **David Holmgren**.

Οι παραπάνω επινόησαν τη λέξη permaculture στα μέσα του '70 για να περιγράψουν «ένα ολοκληρωμένο, εξελισσόμενο σύστημα πολυετών ή διαιωνιζόμενων ειδών φυτών και ζώων χρήσιμων στον άνθρωπο.»² Ένας πιο σύγχρονος ορισμός, που αντικατοπτρίζει τη διεύρυνση της εστίασης του permaculture είναι: «*συνειδητά σχεδιασμένα τοπία που μιμούνται τα πρότυπα και τις σχέσεις που συναντώνται στη φύση, ενώ διασφαλίζουν αφθονία τροφής, ινών και ενέργειας για την κάλυψη των τοπικών αναγκών.*»³ Οι άνθρωποι, τα κτίρια τους και οι τρόποι με τους οποίους οργανώνονται είναι κεντρικής σημασίας στο permaculture. Έτσι, το όραμα του permaculture για μόνιμη ή βιώσιμη καλλιέργεια εξελίχθηκε σε αυτό του **μόνιμου ή βιώσιμου πολιτισμού**. Ειδικότερα, το permaculture μπορεί να ειπωθεί ως η χρήση των συστημάτων σκέψης και των αρχών σχεδιασμού που παρέχουν τον οργανωτικό σκελετό που υποστηρίζει το παραπάνω όραμα. Συγκεντρώνει τις διαφορετικές ιδέες, τις ικανότητες και τους τρόπους ζωής που πρέπει να ξαναανακαλυφθούν και να αναπτυχθούν με σκοπό να γίνει δυνατή η κάλυψη των αναγκών, ενώ αυξάνεται το φυσικό κεφάλαιο για τις μελλοντικές γενιές. Με αυτήν την πιο περιορισμένη αλλά σημαντική έννοια, το permaculture δεν περιορίζεται στο τοπίο, ή ακόμα στη δυνατότητα εφαρμογής της οργανικής γεωργίας, της αειφόρου καλλιέργειας, της ενεργειακής κατασκευής κτιρίων ή της ανάπτυξης οικοκοινοτήτων απομονωμένα, αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί για το σχεδιασμό, την καθιέρωση, τη διοίκηση και τη βελτίωση αυτών και όλων των άλλων προσπαθειών που γίνονται από άτομα, νοικοκυριά και κοινότητες προς ένα βιώσιμο μέλλον. Ορίζει τους **κύριους τομείς οι οποίοι απαιτούν μετασχηματισμό**, ώστε να δημιουργηθεί ένας βιώσιμος πολιτισμός και προτείνει τη σύνδεση αυτών, αρχικά σε προσωπικό και αργότερα σε συλλογικό και

1. O. Holmgren, "Weeds or Wild Nature", Permaculture International Journal, issue 61, 1997

2. B. Mollison, D. Holmgren, "Permaculture One", Corgi 1978

3. D. Holmgren, "Permaculture Principles & Pathways Beyond Sustainability", 2002

Βασικοί τομείς και τεχνικές δράσης

διαχείριση της γης και της φύσης

οργανική γεωργία αποθήκευση καρπών
αγροδασοκομία σταχυολόγηση
υδροκαλλιέργεια keyline συλλογή νερού

κατασκευή κτιρίων

παθητικός ηλιακός σχεδιασμός ιδιοκατασκευή
φυσικά κατασκευαστικά υλικά υπόσκαφες κατασκευές

εργαλεία και τεχνολογία

επανάχρηση και ανακύκλωση εργαλεία χειρός
καύσιμα από οργανικά απόβλητα ποδήλατα
παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας κομποστοποίηση

εκπαίδευση και πολιτισμός

συμμετοχικές τέχνες κοινωνική οικολογία
μάθηση μέσα από τη δράση εκπαίδευση στο σπίτι

γεωκτησία και διακυβέρνηση της κοινότητας

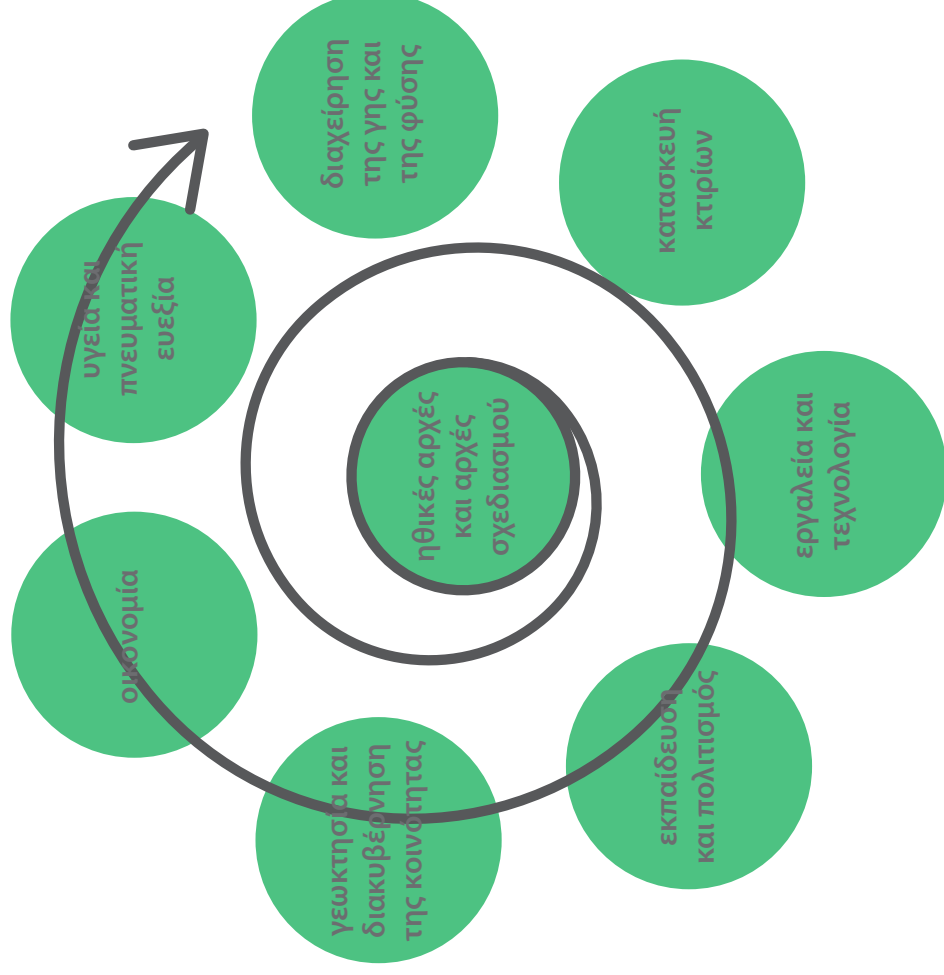
συνεναπτική λήψη αποφάσεων συνεταιρισμοί εργασίας
εγγενείς τίτλοι ιδιοκτησίας οικοκοινότητες

οικονομία

τοπικό νόμισμα συλλογική καλλιέργεια και αγορές
συνεπιβίβαση ηθική επένδυση και δίκαιο εμπόριο

υγεία και πνευματική ευεξία

συμπληρωματική και ολιστική ιατρική
ιθαγενής πολιτισμική αναγέννηση

παγκόσμιο επίπεδο. Ιστορικά έχει εστιάσει στη **διαχείριση της γης και της φύσης**, ως πηγή αλλά και εφαρμογή των ηθικών αρχών και των αρχών σχεδιασμού, αλλά αυτές οι αρχές τώρα εφαρμόζονται και σε άλλους τομείς, που έχουν να κάνουν με **φυσικούς και ενεργειακούς πόρους**, καθώς και με **οργάνωση ανθρώπινου δυναμικού**.

2.1.2. Ιστορικό πλαίσιο

“Ως κρίση ορίζεται μία σοβαρή απειλή κατά της υφιστάμενης δομής, των θεμελιωδών αρχών και κανόνων του κοινωνικού συστήματος, η οποία επιβάλλει τη λήψη κρίσιμων αποφάσεων εντός περιορισμένου χρόνου και υπό συνθήκες αβεβαιότητας”

U. Rosenthal, M. Charles, P. Hart, 1989⁴

Η τεκμηρίωση του συστήματος permaculture έγινε στα μέσα της δεκαετίας του '70, σε μία περίοδο κρίσης στο παγκόσμιο οικονομικό και κοινωνικό σκηνικό.

Μετά τον β' παγκόσμιο πόλεμο οι περισσότερες οικονομίες γεύτηκαν τη μακρύτερη περίοδο ανάπτυξης στην ιστορία των κοινωνιών της αγοράς. Από το 1950 μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '70 οι οικονομίες αναπτύσσονταν με χαμηλά ποσοστά ανεργίας και πληθωρισμού. Η αλματώδης αυτή ανάπτυξη της δυτικής Ευρώπης τις δεκαετίες του '50 και του '60 είχε τις βάσεις της σε μια οικονομία η οποία λειτουργούσε με όρους καπιταλισμού αλλά είχε έντονο το στοιχείο της κρατικής παρέμβασης με τη μορφή τόσο της οργάνωσης της ανάπτυξης, όσο και της εφαρμογής των όρων του παιχνιδιού και των νόμων. Για δύο ακόμα δεκαετίες, αυτές του '70 και του '80 ο καπιταλισμός δεν άλλαξε ιδιαίτερα την πορεία του και οι δυτικές οικονομίες αντιμετώπισαν μικρές και μεγάλες κρίσεις, πραγματικές και τεχνητές, λειτουργώντας κατά βάση ως κρατικές οικονομίες, περισσότερο οι Ευρωπαϊκές και λιγότερο αυτή των ΗΠΑ. Οι πολυεθνικές εταιρείες είχαν δύναμη και συμφέροντα, εκμεταλλεύονταν καταστάσεις και διαμόρφωναν συνθήκες. Και βέβαια υπήρχε το αντίπαλο δέος της Σοβιετικής Ένωσης και του συνασπισμού της που καθώς δε συμμετείχε άμεσα στις διεθνείς οικονομικές διεργασίες του καπιταλισμού, ήταν πόλος συγκέντρωσης κεφαλαίων, πρώτων υλών και εργατικού δυναμικού το οποίο παρέμενε εκτός του πεδίου επιρροής αυτού που σήμερα ονομάζουμε «διεθνείς αγορές».⁵

Η ενεργειακή κρίση της δεκαετίας του '70 ήταν μια περίοδος στην οποία οι οικονομίες των μεγαλύτερων βιομηχανικών χωρών του κόσμου, ειδικά οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Δυτική Ευρώπη, η Ιαπωνία, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία επηρεάστηκαν σημαντικά και αντιμετώπισαν ουσιαστικές ελλείψεις πετρελαίου, πραγματικές και αντιληπτές, και αυξημένες τιμές. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 έκαναν την εμφάνισή τους **δύο πετρελαϊκές κρίσεις**. Αυτές έφεραν στο προσκήνιο το φαινόμενο του «στασιμοληθωρισμού», δηλαδή τη συνύπαρξη πληθωρισμού και αυξημένης ανεργίας.

4. U. Rosenthal, M. Charles, P. Hart, "Coping with Crises: the Management of Disasters, Riots and Terrorism", Charles C. Thomas Publisher Ltd., Springfield, Illinois, U.S.A., 1989

Ως επίσημη ημερομηνία έναρξης της πρώτης κρίσης καταγράφεται η 17η Οκτωβρίου του 1973, όταν τα μέλη του ΟΑΡΕC (Οργανισμός Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών) ανακοίνωσαν ότι δεν θα προμήθευαν πλέον με πετρέλαιο τις χώρες που υποστήριξαν το Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο. Σε αυτές τις χώρες συμπεριλαμβάνονταν οι ΗΠΑ, οι σύμμαχοι τους στη Δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία. Παράλληλα, τα μέλη του ΟΡΕC (Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών χωρών) συμφώνησαν να εκμεταλλευτούν την επιρροή τους στο μηχανισμό καθορισμού της τιμής του πετρελαίου, έτσι ώστε να αυξηθεί η τιμή του παγκοσμίως. Έτσι, η εξάρτηση του βιομηχανοποιημένου κόσμου από το αργό πετρέλαιο και ο κυρίαρχος ρόλος του ΟΡΕC ως παγκόσμιου προμηθευτή, οδήγησαν σε δραματικά πληθωριστικές αυξήσεις τιμών, ενώ ήταν κατασταλτικές για την οικονομική δραστηριότητα.⁶ Οι υψηλές τιμές του πετρελαίου άνοιξαν νέους δρόμους προς αναζήτηση ενέργειας, φτάνοντας μέχρι την Αλάσκα, τη Βόρειο Θάλασσα, την Κασπία Θάλασσα και τον Καύκασο. Επίσης αύξησαν την εξάρτηση της Δύσης από τον άνθρακα και την πυρηνική ενέργεια. Η ενεργειακή κρίση πυροδότησε το ενδιαφέρον για την ανανεώσιμη ενέργεια και ώθησε την έρευνα για την ηλιακή και την αιολική ενέργεια. Στην Αυστραλία το πετρέλαιο θέρμανσης σταμάτησε να θεωρείται κατάλληλο καύσιμο για τη χειμερινή θέρμανση, και έγινε εισαγωγή του φυσικού αερίου και του προπανίου ως εναλλακτικές μορφές καυσίμων.

Στην ίδια χώρα, στα πλαίσια αυτής της κατάστασης και ακριβώς στην έξαρση της πρώτης πετρελαϊκής κρίσης, εμφανίζεται η θεωρία του permaculture, ως εκφραστής της γενικότερης στροφής των ερευνών προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, αλλά και της ανάγκης για επιστροφή σε παραδοσιακούς θεσμούς, απάντηση στη **βαθιά κοινωνική διάσταση της κρίσης**, και ως πρώτη προσπάθεια ψηλάφησης και αναγνώρισης της περιβαλλοντικής κρίσης, σε άμεση σύνδεση με την κοινωνικο-οικονομική.

5. Κ. Δελήμπασης, "Ο καπιταλισμός τρελάθηκε", άρθρο στο ηλεκτρονικό περιοδικό «e-Telescope», 1 Μαρτίου 2010
6. Γ. Μαρμάρου, "Flash back στις οικονομικές κρίσεις: Από το 1929 μέχρι σήμερα, η ιστορία επαναλαμβάνεται...", άρθρο στην ηλεκτρονική εφημερίδα «enThesis», 19 Μαΐου 2008

2.1.3. Αρχές

Η ιδέα πίσω από τις αρχές του permaculture είναι ότι γενικευμένες αρχές μπορούν να προκύψουν από τη μελέτη του φυσικού κόσμου και των προ-βιομηχανικών κοινωνιών, και ότι αυτές θα είναι **οικουμενικά εφαρμόσιμες** για να επιταχύνουν την ανάπτυξη της αειφόρου χρήσης της γης και των πόρων, είτε σε περιβάλλον οικολογικής και υλικής αφθονίας είτε έλλειψης. Οι αρχές αυτές αντιμετωπίζονται ως οικουμενικές, αλλά οι μέθοδοι που τις εκφράζουν ποικίλουν πολύ σύμφωνα με το μέρος και την κατάσταση. Είναι εφαρμόσιμες επίσης στην προσωπική, οικονομική, κοινωνική και πολιτική αναδιοργάνωσή μας, αν και το φάσμα των στρατηγικών και των τεχνικών που αντικατοπτρίζουν την αρχή σε κάθε τομέα είναι ακόμα σε εξέλιξη.⁷ Οι παραπάνω αρχές μπορούν να χωριστούν σε ηθικές και αρχές σχεδιασμού.

2.1.3.1. Ηθικές αρχές

Οι ηθικές αρχές ενεργούν ως περιορισμοί στα ένστικτα επιβίωσης και στις άλλες προσωπικές και κοινωνικές δομές ιδιοτέλειας που τείνουν να καθοδηγούν την ανθρώπινη συμπεριφορά σε οποιαδήποτε κοινωνία. Είναι πολιτισμικά εξελιγμένοι μηχανισμοί για πιο φωτισμένη ιδιοτέλεια, μια πιο περιεκτική οπτική του ποιος και τι αποτελεί το «εμείς», και μια πιο μακροπρόθεσμη κατανόηση των καλών και κακών παραγώγων.

Οι τρεις κεντρικές ηθικές αρχές στο permaculture είναι:

Φροντίδα της γης (προστασία χώματος, δασών και νερού)
Φροντίδα των ανθρώπων (φροντίδα του εαυτού, της οικογένειας και της κοινότητας)
Δίκαιο μοίρασμα (θέση ορίων στην κατανάλωση και την αναπαραγωγή, και ανακατανομή του περισσεύματος)

Η Τρίτη αρχή, και ακόμα και η δεύτερη, μπορούν να ειπωθούν ως παράγωγες της πρώτης.

2.1.3.2. Αρχές σχεδιασμού

Οι αρχές σχεδιασμού αναφέρονται σε έναν ιδιαίτερο τρόπο κατανόησης του κόσμου και συχνά περιγράφονται ως «συστήματα σκέψης» και «σκέψη του σχεδιασμού». Αποδίδουν τρόπους σκέψης πρακτικής κρισιμότητας που βοηθούν στην αναγνώριση, το σχεδιασμό και την εξέλιξη λύσεων σχεδιασμού. Στη συνέχεια καταγράφονται οι 12 αρχές σχεδιασμού του permaculture όπως έχουν διατυπωθεί από τον ιδρυτή του, David Holmgren, στο βιβλίο του *“Permaculture Principles & Pathways Beyond Sustainability”*.

Μία πρώτη ανάλογη αρχή αφορά την **παρατήρηση και αλληλεπίδραση**. Ο καλός σχεδιασμός βασίζεται σε μια **ελεύθερη και αρμονική σχέση ανάμεσα στη φύση και τον άνθρωπο**, στην οποία η προσεκτική παρατήρηση και αλληλεπίδραση προσφέρουν

7. D. Holmgren, “The Essence of Permaculture. A summary of permaculture concepts and principles” e-book, 2012

την **έμπνευση για το σχεδιασμό και τα πρότυπα**. Εφαρμόζοντας αυτή την αρχή είναι δυνατή η αποτελεσματικότερη χρήση των ανθρώπινων ικανοτήτων και η μείωση της εξάρτησης από τη μη-ανανεώσιμη ενέργεια και την υψηλή τεχνολογία. Η ικανότητα αποστασιοποίησης, παρατήρησης και ερμηνείας παραδοσιακών και σύγχρονων μεθόδων χρήσης γης, είναι ισχυρό εργαλείο στην ανάπτυξη νέων και πιο κατάλληλων συστημάτων. Η διευκόλυνση της ανεξάρτητης, ακόμα και αιρετικής, μακροπρόθεσμης σκέψης που απαιτείται για το σχεδιασμό νέων λύσεων είναι περισσότερο η εστίαση αυτής της αρχής, παρά η υιοθέτηση και αναπαραγωγή αποδεδειγμένων λύσεων.

Η δεύτερη αρχή σχεδιασμού ασχολείται με τη **συλλογή και αποθήκευση ενέργειας**. Οι δυνατότητες συλλογής τοπικών ροών **ανανεώσιμων και μη μορφών ενέργειας** μπορούν να παρέχουν την ενέργεια που είναι απαραίτητη για τη **δημιουργία ενός «κεφαλαίου»** και παράλληλα για την κάλυψη των άμεσων αναγκών. Πηγές ενέργειας μπορούν να αποτελέσουν ο ήλιος, ο άνεμος, η απορροή υδάτων, καθώς και οι κατασπαταλημένοι πόροι από γεωργικές, βιομηχανικές και εμπορικές δραστηριότητες. Η **σχεδιασμένη οικολογική αποκατάσταση** είναι μία από τις πιο κοινές εκφράσεις της οικολογικής σκέψης στις αναπτυσσόμενες χώρες, και είναι κύριο στοιχείο στο σχεδιασμό permaculture όταν θεωρεί τους ανθρώπους ως αναπόσπαστο τμήμα του αποκατεστημένου συστήματος. Ενώ τα μοντέλα χαμηλού κόστους και μειωμένης κατανάλωσης ορυκτών καυσίμων για την ανακατασκευή του κεφαλαίου είναι σημαντικές εκφράσεις αυτής της αρχής, η συλλογική εμπειρία, η γνώση, η τεχνολογία και το λογισμικό που αντλούνται από γενιές βιομηχανικής αφθονίας, καθώς και η τεχνολογική καινοτομία μπορούν να θεωρηθούν επίσης σαν μια τεράστια αποθήκη πλούτου που μπορεί να ανακαταμεληθεί για να βοηθήσει στη δημιουργία νέων μορφών κεφαλαίου, κατάλληλου για τη μείωση της ενέργειας.

Η επόμενη αρχή σχεδιασμού υποστηρίζει τη **διασφάλιση απόδοσης** ως απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία κάθε προσπάθειας. Κάθε σύστημα πρέπει να σχεδιάζεται με τρόπο ώστε να παρέχει **αυτοδυναμία σε όλα τα επίπεδα** (συμπεριλαμβανομένου του προσωπικού), χρησιμοποιώντας συλλεγμένη και αποθηκευμένη ενέργεια. Είτε το αποδίδουμε στη φύση, τις δυνάμεις της αγοράς ή την ανθρώπινη απληστία, τα συστήματα που διασφαλίζουν απόδοση πιο αποτελεσματικά, και τη χρησιμοποιούν πιο αποτελεσματικά για να καλύψουν την ανάγκη της επιβίωσης, τείνουν να υπερισχύουν έναντι εναλλακτικών. Σήμερα κυριαρχεί ένα διαπολιτισμικό μοτίβο όπου η αυξανόμενη αφθονία οδηγεί σε δυσλειτουργικά και διακοσμητικά περιβάλλοντα. Ο πολιτισμός του μισθού στις πιο αναπτυσσόμενες χώρες, με μοντέλα τόσο καπιταλιστικά όσο και σοσιαλιστικά, έχει οδηγήσει σε εξαιρετική απόσταση μεταξύ της παραγωγικής δραστηριότητας και των πηγών συντήρησης και τροφής μας. Το permaculture προωθεί **λειτουργικά και παραγωγικά αστικά τοπία** τα οποία θα αντικαταστήσουν τα παραπάνω και θα προσφέρουν τη λύση σε αυτή τη δυσλειτουργική πλευρά του πολιτισμού μας.

Μια τέταρτη αρχή περιγράφει την **εφαρμογή της αυτορρύθμισης** και τη **δυνατότητα ανατροφοδότησης**. Με καλύτερη κατανόηση του πώς τα θετικά και αρνητικά αποτελέσματα λειτουργούν στη φύση, μπορούν να σχεδιαστούν συστήματα που είναι πιο αυτορρυθμιζόμενα, μειώνοντας έτσι τη δουλειά που περιλαμβάνεται στην επαναλαμβανόμενη και δριμυία διορθωτική διαχείριση. **Ένα σύστημα αποτελούμενο από αυτορρυθμιζόμενα στοιχεία είναι πιο ανθεκτικό στις διαταραχές**. Παράλληλα

ο στόχος σχεδιασμού αειφόρων συστημάτων με μηδενικό κίνδυνο από αρνητικά αποτελέσματα είναι ουτοπικός και οδηγεί σε πιο σοβαρούς κινδύνους στο μέλλον. Σκοπός είναι η **αποδοχή των αρνητικών αποτελεσμάτων και η ανατροφοδότηση του συστήματος από αυτά**, οδηγώντας σε διορθωτικές ενέργειες και τεχνικές.

Μία επόμενη αρχή σχεδιασμού αφορά τη **χρήση και εκτίμηση ανανεώσιμων πόρων και υπηρεσιών**. Οι ανανεώσιμοι πόροι είναι εκείνοι οι οποίοι ανανεώνονται και αντικαθιστούνται **με φυσικές διαδικασίες, σε λογικές περιόδους**, χωρίς την ανάγκη μεγάλων μη-ανανεώσιμων εισροών. Ο σχεδιασμός permaculture στοχεύει στο να κάνει την καλύτερη χρήση ανανεώσιμων φυσικών πόρων ώστε να διαχειριστεί και να διατηρήσει αποδώσεις, ακόμα και αν είναι απαραίτητη μερική χρήση μη-ανανεώσιμων πόρων για την ίδρυση των συστημάτων. Οι ανανεώσιμες υπηρεσίες (ή **παθητικές λειτουργίες**) είναι εκείνες που κερδίζουμε από τα φυτά, τα ζώα και το ζωντανό χώμα και νερό, χωρίς αυτά να καταναλώνονται. Η απλή κατανόηση αυτού είναι προφανής και παρ'όλα αυτά ισχυρή στον επανασχεδιασμό συστημάτων όπου πολλές απλές λειτουργίες έχουν γίνει εξαρτώμενες από τη χρήση μη-ανανεώσιμων και μη-βιώσιμων πόρων. Ο σχεδιασμός permaculture πρέπει να κάνει την καλύτερη χρήση των μη καταναλωτικών φυσικών υπηρεσιών ώστε να ελαχιστοποιήσει τις καταναλωτικές μας απαιτήσεις σε πόρους και να δώσει έμφαση στις αρμονικές δυνατότητες της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους ανθρώπους και τη φύση.

Η έκτη αρχή σχεδιασμού προτρέπει τη **μη παραγωγή απορριμμάτων**. Η αρχή αυτή συνδυάζει παραδοσιακές αξίες λιτότητας και φροντίδας για τα υλικά αγαθά, τη σύγχρονη ανησυχία για τη μόλυνση, και την πιο ριζοσπαστική προοπτική που αντιμετωπίζει τα απορρίμματα ως πόρους και ευκαιρίες. Ο ορισμός του ρύπου από τον Bill Mollison ως *«ένα παράγωγο από οποιοδήποτε συστατικό του συστήματος το οποίο δεν χρησιμοποιείται παραγωγικά από οποιοδήποτε άλλο συστατικό του συστήματος»*⁸, προτρέπει την αναζήτηση τρόπων για την ελαχιστοποίηση της μόλυνσης και των απορριμμάτων σχεδιάζοντας συστήματα που κάνουν **χρήση όλων των παραγώγων**. Η αξία της **έγκαιρης συντήρησης** έγκειται στην αποτροπή απορριμμάτων και εργασίας που περιλαμβάνονται σε προσπάθειες σημαντικής επιδιόρθωσης και αποκατάστασης. Η συντήρηση των ήδη υπάρχοντων αγαθών είναι τεράστιο και συνεχές ζήτημα σε έναν κόσμο φθίνουσας ενέργειας. Όλες οι κατασκευές και τα συστήματα υποτιμούνται σε αξία και όλα τα οικολογικά και βιώσιμα ανθρώπινα συστήματα αφιερώνουν πόρους στην έγκαιρη συντήρηση.

Ο **σχεδιασμός από πρότυπα σε λεπτομέρειες** είναι το περιεχόμενο της επόμενης αρχής του permaculture. Τα κοινά στοιχεία των προτύπων που παρατηρούνται στη φύση και την κοινωνία καθιστούν δυνατή όχι μόνο την κατανόησή τους, αλλά και τη χρήση ενός προτύπου από ένα περιβάλλον και κλίμακα, για το σχεδιασμό σε ένα άλλο. Η **αναγνώριση προτύπων** είναι ο απαραίτητος πρόδρομος της διαδικασίας του σχεδιασμού. Περίπλοκα συστήματα που λειτουργούν τείνουν να εξελίσσονται από απλά που λειτουργούν, επομένως, η εύρεση του κατάλληλου προτύπου για αυτό το σχεδιασμό είναι πιο

8, 9. B. Mollison, "Permaculture: A Designer's Manual", Tagari 1988.

σημαντική από την κατανόηση όλων των λεπτομερειών των στοιχείων στο σύστημα.

Μία άλλη αρχή υποστηρίζει την **ενσωμάτωση αντί του διαχωρισμού**. Σε κάθε πτυχή της φύσης, από την εσωτερική λειτουργία των οργανισμών ως τα πλήρη οικοσυστήματα, οι συνδέσεις μεταξύ πραγμάτων είναι τόσο σημαντικές όσο τα ίδια τα πράγματα. Επομένως ο σκοπός ενός λειτουργικού και αυτορρυθμιζόμενου σχεδιασμού είναι η τοποθέτηση των στοιχείων με τέτοιο τρόπο που το καθένα από αυτά να εξυπηρετεί τις ανάγκες και να δέχεται τα παράγωγα από άλλα στοιχεία.⁹ Η ευρεία ματιά της ποικιλίας των σχέσεων «πάζλ» που χαρακτηρίζουν τις περιβαλλοντικές και τις ανθρώπινες κοινωνίες βοηθάει στο συνειδητό σχεδιασμό, όπου πρέπει να προβλεφθούν και να επιτραπούν αποτελεσματικές οικολογικές και κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται από την αυτό-οργάνωση και την ανάπτυξη. Αυτή η αρχή εστιάζει στους **διαφορετικούς τύπους σχέσεων** που συνδέουν τα στοιχεία σε πιο **στενά συνδεδεμένα συστήματα**, και σε βελτιωμένες μεθόδους σχεδιασμού κοινωνιών φυτών, ζώων και ανθρώπων με στόχο την ωφέλεια από αυτές τις σχέσεις. Με σωστή τοποθέτηση των φυτών, των ζώων και των υποδομών είναι δυνατό να αναπτυχθεί ένας υψηλότερος βαθμός ενσωμάτωσης και αυτορρύθμισης χωρίς την ανάγκη συνεχούς ανθρώπινης συμβολής στη διορθωτική διαχείριση. Στη λογοτεχνία και τη διδασκαλία του permaculture είναι κυρίαρχη η θέση πως κάθε στοιχείο εκτελεί πολλές λειτουργίες και παράλληλα κάθε σημαντική λειτουργία υποστηρίζεται από πολλά στοιχεία. Μπορεί επομένως το permaculture να ειπωθεί ως μέρος μιας μακριάς παράδοσης από ιδέες που εστιάζουν σε αμοιβαίες και συμβιωτικές σχέσεις πάνω από τις ανταγωνιστικές και επιθετικές.

Η ένατη αρχή σχεδιασμού προτείνει τη **χρήση μικρών και αργών λύσεων**. Υποστηρίζει πως τα συστήματα θα έπρεπε να σχεδιάζονται για να εκτελούν λειτουργίες στη μικρότερη κλίμακα που είναι πρακτική και ενεργειακά αποδοτική για κάθε λειτουργία. Η **ανθρώπινη κλίμακα και ικανότητα** θα έπρεπε να είναι το μέτρο σύγκρισης για μια ανθρώπινη, δημοκρατική και βιώσιμη κοινωνία. Παρά την επιτυχία της ενδιάμεσης και κατάλληλης τεχνολογίας για την κάλυψη των τοπικών αναγκών σε προγράμματα ανάπτυξης, η φθηνή ενέργεια έχει συνεχίσει να επιδοτεί συστήματα μεγάλης κλίμακας στις σύγχρονες δεκαετίες. Το τέλος της φθηνής ενέργειας μεταβάλλει τις φυσικές οικονομίες κλίμακας, προς όφελος των μικρών συστημάτων. Από την άλλη πλευρά, η ιδέα ότι η μετακίνηση υλικών, ανθρώπων (και άλλων ζωντανών οργανισμών) θα έπρεπε να είναι μικρός παράγοντας κάθε συστήματος, είναι νέα στη σύγχρονη εποχή. Η άνεση και η δύναμη από την αυξημένη κινητικότητα και την τεχνολογία πληροφοριών υπήρξε «Δούρειος Ίππος», καταστρέφοντας την κοινωνία και αυξάνοντας τις απαιτήσεις σε ενέργεια. Η κινητικότητα και η ταχύτητα στις εύπορες χώρες έχουν γίνει τόσο δυσλειτουργικές που κινήματα όπως αυτά του «αργού φαγητού» και των «αργών πόλεων» έχουν αναδυθεί.

Η επόμενη αρχή σχεδιασμού επισημαίνει τη **χρήση και εκτίμηση της ποικιλίας**. Είναι πλέον ευρέως αναγνωρισμένο ότι η μονοκαλλιέργεια είναι σημαντική αιτία της

10. Πολυκαλλιέργεια –Polyculture- είναι η καλλιέργεια πολλών ειδών και ποικιλιών φυτών και/ή ζώων σε ένα ολοκληρωμένο ενιαίο σύστημα.

ευαισθησίας σε παράσιτα και αρρώστιες, και επομένως της ευρείας χρήσης τοξικών χημικών και ενέργειας για τον έλεγχο αυτών. Η **πολυκαλλιέργεια**¹⁰ είναι μία από τις πιο σημαντικές και ευρέως αναγνωρισμένες εφαρμογές της χρήσης της ποικιλότητας για τη μείωση της ευπάθειας σε παράσιτα, δυσμενείς εποχές και διακυμάνσεις της αγοράς. Η πολυκαλλιέργεια επίσης μειώνει την εξάρτηση από τα συστήματα της αγοράς, και ενισχύει την αυτάρκεια των νοικοκυριών και των κοινωνιών παρέχοντας μια πιο ευρεία γκάμα αγαθών και υπηρεσιών. Παρ' όλα αυτά, η πολυκαλλιέργεια δεν είναι η μοναδική εφαρμογή της αρχής αυτής. Η ποικιλομορφία των διαφόρων καλλιεργούμενων συστημάτων αντανakλά τη μοναδική φύση του τόπου, της κατάστασης και του πολιτισμικού πλαισίου. Η ποικιλία των δομών, ζωντανών και κατασκευασμένων, είναι σημαντικός παράγοντας, καθώς και η ποικιλία ανάμεσα στις μορφές και τους πληθυσμούς, συμπεριλαμβανομένων των ανθρώπινων κοινωνιών. Ενώ πολλά περιβαλλοντικά και κοινωνικά κινήματα αναγνωρίζουν μόνο την προγενέστερη βιολογική και πολιτισμική ποικιλότητα, το permaculture ασχολείται εξίσου ενεργά και με τους τρόπους δημιουργίας νέας **βιοποικιλότητας**, από το χωνευτήριο της φύσης και του πολιτισμού που έχουμε κληρονομήσει.

Μία πολύ σημαντική αρχή στο σχεδιασμό permaculture αφορά τη **χρήση των άκρων** και την **εκτίμηση του ορίου**. Ο σχεδιασμός που βλέπει το άκρο σαν ευκαιρία αντί για πρόβλημα είναι πιο πιθανό να είναι επιτυχημένος και προσαρμόσιμος. Κατά τη διαδικασία, απορρίπτονται οι αρνητικές υποδηλώσεις που συνδέονται με τη λέξη «οριακό» με σκοπό να βρεθεί η αξία σε στοιχεία που μόνο περιφερειακά συνεισφέρουν σε μια λειτουργία ή σύστημα. Η αρχή αυτή λειτουργεί με την προϋπόθεση ότι η αξία και η συμβολή των άκρων, και οι οριακές και αόρατες πλευρές κάθε συστήματος δεν θα έπρεπε μόνο να αναγνωρίζονται και να διατηρούνται, αλλά ότι η επέκταση αυτών των πλευρών μπορεί να αυξήσει την παραγωγικότητα και τη σταθερότητα του συστήματος. Ο συνδυασμός αυτής της αρχής με εκείνη της εκτίμησης της ποικιλίας, ορίζει **το ενδιάμεσο**, τη μεταβατική περιοχή μεταξύ δύο στοιχείων ή οικοσυστημάτων ως την πιο παραγωγική και ταυτόχρονα πιο ανθεκτική και προσαρμόσιμη σε μεταβολές και εξωτερικούς παράγοντες.

Η τελευταία αρχή σχεδιασμού πραγματεύεται τη **δημιουργική χρήση και ανταπόκριση στην αλλαγή**. Αυτή η αρχή ασχολείται με δύο θέματα: σχεδιασμός που κάνει χρήση της αλλαγής με τρόπο σκόπιμο και συνεργατικό, και δημιουργική ανταπόκριση ή **προσαρμογή** σε μεγάλης κλίμακας αλλαγές συστημάτων, πέρα από τον έλεγχο ή την επιρροή μας. Το permaculture ασχολείται με τη διάρκεια και την ανθεκτικότητα των φυσικών συστημάτων ζωής και του ανθρώπινου πολιτισμού, αλλά αυτή η διάρκεια παραδόξως εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την **ευελιξία** και την αλλαγή. Ζούμε και σχεδιάζουμε σε ένα ιστορικό πλαίσιο ανατροπών και αλλαγών στα συστήματα σε πολλαπλές μεγαλύτερες κλίμακες, και αυτό παράγει μία νέα ψευδαίσθηση ατέλειωτης αλλαγής χωρίς πιθανότητα σταθερότητας ή βιωσιμότητας. Μια συναφής και συστηματική κατανόηση της δυναμικής ισορροπίας μεταξύ σταθερότητας και αλλαγής οδηγεί σε σχεδιασμό που είναι εξελικτικός και όχι τυχαίος.

Η βιώσιμη ανάπτυξη για να φροντίζει για τις ανθρώπινες ανάγκες, μέσα σε περιβαλλοντικά όρια, απαιτεί μια **πολιτισμική επανάσταση** μεγαλύτερη από κάθε θυελλώδη αλλαγή του περασμένου αιώνα. Ο σχεδιασμός και η δράση του permaculture τα τελευταία 35 χρόνια, έχει δείξει ότι αυτή η επανάσταση είναι περίπλοκη και πολύπλευρη. Από την άλλη πλευρά η μείωση της ενέργειας απαιτεί άμεση ανταπόκριση σε πρωτόγνωρες

καταστάσεις και σταδιακή προσαρμογή υπαρχόντων ακατάλληλων συστημάτων, καθώς και την καλύτερη δημιουργική καινοτομία να εφαρμόζεται στα πιο καθημερινά και μικρά σχεδιαστικά προβλήματα. Όλα αυτά πρέπει να γίνουν χωρίς τα μεγάλα κεφάλαια και εύσημα, συνδεδεμένα με τη σύγχρονη βιομηχανική σχεδιαστική καινοτομία. Στόχος των αρχών του permaculture είναι να παρέχουν το πλαίσιο για την παραγωγή και εκτίμηση των απαραίτητων τοπικών λύσεων κάθε φορά, για την εξέλιξη πέρα από τις περιορισμένες επιτυχίες της βιώσιμης ανάπτυξης, σε μια **επανένωση της φύσης και του πολιτισμού**.

2.1.4. **Ζώνες**

Ο σχεδιασμός σε ζώνες και τομείς είναι η πιο γνωστή και ίσως η πιο ευρέως εφαρμοσμένη πτυχή του σχεδιασμού permaculture. Οι ζώνες είναι «τρισδιάστατες περιοχές» οι οποίες διακρίνονται **σε συνάρτηση με την ανθρώπινη προσοχή** και φροντίδα που χρειάζονται για να είναι βιώσιμες. Είναι στην ουσία ένας τρόπος έξυπνης οργάνωσης στοιχείων σχεδιασμού σε ένα ανθρώπινο περιβάλλον, στη βάση της συχνότητας της ανθρώπινης χρήσης, και των αναγκών των φυτών ή των ζώων. Ξεκινάει με κέντρο το σπίτι και εκτείνεται σε περιοχές ελέγχου γύρω από αυτό, θέτοντας ένα σύστημα οργάνωσης, φτάνοντας μέχρι τα στοιχεία που είναι αδύνατο αλλά και μη βιώσιμο να ελεγχθούν, αυτά που αποκαλούνται άγρια φύση. Τα στοιχεία του σχεδιασμού που χειρίζονται ή συλλέγονται συχνά, τοποθετούνται κοντά στο σπίτι στις ζώνες 1 και 2. Λιγότερο συχνά χρησιμοποιούμενα ή χειριζόμενα στοιχεία, και τα στοιχεία που ωφελούνται από την απομόνωση (όπως τα άγρια είδη) είναι μακρύτερα. Οι ζώνες έχουν να κάνουν με την κατάλληλη τοποθέτηση πραγμάτων, και αριθμούνται από το 0 στο 5.

Στη **ζώνη 0** τοποθετείται **το σπίτι**, ή το κέντρο κατοίκησης. Εδώ οι αρχές του permaculture εφαρμόζονται με όρους **μείωσης των αναγκών ενέργειας** και νερού, αξιοποίησης φυσικών πόρων, και γενικά δημιουργίας ενός αρμονικού, βιώσιμου περιβάλλοντος για τη ζωή και τη δουλειά. Η ζώνη 0 είναι ένας ανεπίσημος προσδιορισμός που δεν ορίζεται συγκεκριμένα στο βιβλίο του Bill Mollison, "A designer's manual". Η **ζώνη 1** είναι η κοντινότερη στο σπίτι ζώνη, η περιοχή για τα στοιχεία εκείνα στο σύστημα που απαιτούν **συχνή προσοχή** ή επίσκεψη. Η **ζώνη 2** χρησιμοποιείται για τη χωροθέτηση στοιχείων που χρειάζονται **λιγότερο συχνή φροντίδα**. Στη **ζώνη 3** μετά την εγκατάσταση των στοιχείων, η φροντίδα και η συντήρηση που απαιτούνται είναι **μάλλον ελάχιστη**. Η **ζώνη 4** αντιπροσωπεύει την **ημιάγρια περιοχή**. Και τέλος, η **ζώνη 5** είναι η **άγρια φύση**. Δεν υπάρχει ανθρώπινη επέμβαση σε αυτή τη ζώνη, εκτός από την παρατήρηση του φυσικού κύκλου του οικοσυστήματος. Εδώ είναι που μαθαίνεται στην πράξη η πιο σημαντική αρχή της μόνιμης καλλιέργειας, δηλαδή η εργασία μαζί με τη φύση και όχι ενάντια της.

Ο χωρισμός σε ζώνες δεν είναι απαραίτητα πάντα ο ίδιος και εξαρτάται από τις εκάστοτε συνθήκες του τόπου και τις ανάγκες του συστήματος. Το ενδιαφέρον στοιχείο στο σύστημα των ζωνών, και αυτό που μελετά το permaculture είναι ότι μπορεί να βρεθεί μια γραμμή η οποία να **διαπερνά κάθετα τις ζώνες**. Σε αυτό το στοιχείο βρίσκεται η ουσία του συστήματος permaculture, που, όπως περιγράφηκε και μέσα από τις αρχές σχεδιασμού αναζητά την αλληλεπίδραση και την ανατροφοδότηση μεταξύ των στοιχείων και δίνει βάση στις ενδιάμεσες περιοχές.

Ζώνες

Ζώνη 0.

Το σπίτι, ή το κέντρο κατοικίας.

Μείωση των αναγκών ενέργειας και νερού, αξιοποίηση φυσικών πόρων, δημιουργία ενός αρμονικού, βιώσιμου περιβάλλοντος για τη ζωή και τη δουλειά.

Ζώνη 1.

Η κοντινότερη στο σπίτι ζώνη, η περιοχή για τα στοιχεία εκείνα στο σύστημα που απαιτούν **συχνή προσοχή** ή επίσκεψη.

Ζώνη 2.

Χρησιμοποιείται για τη χωροθέτηση στοιχείων που χρειάζονται **λιγότερο συχνή φροντίδα**.

Ζώνη 3.

Μετά την εγκατάσταση των στοιχείων, η φροντίδα και η συντήρηση που απαιτούνται είναι **μύλλον ελάχιστη**.

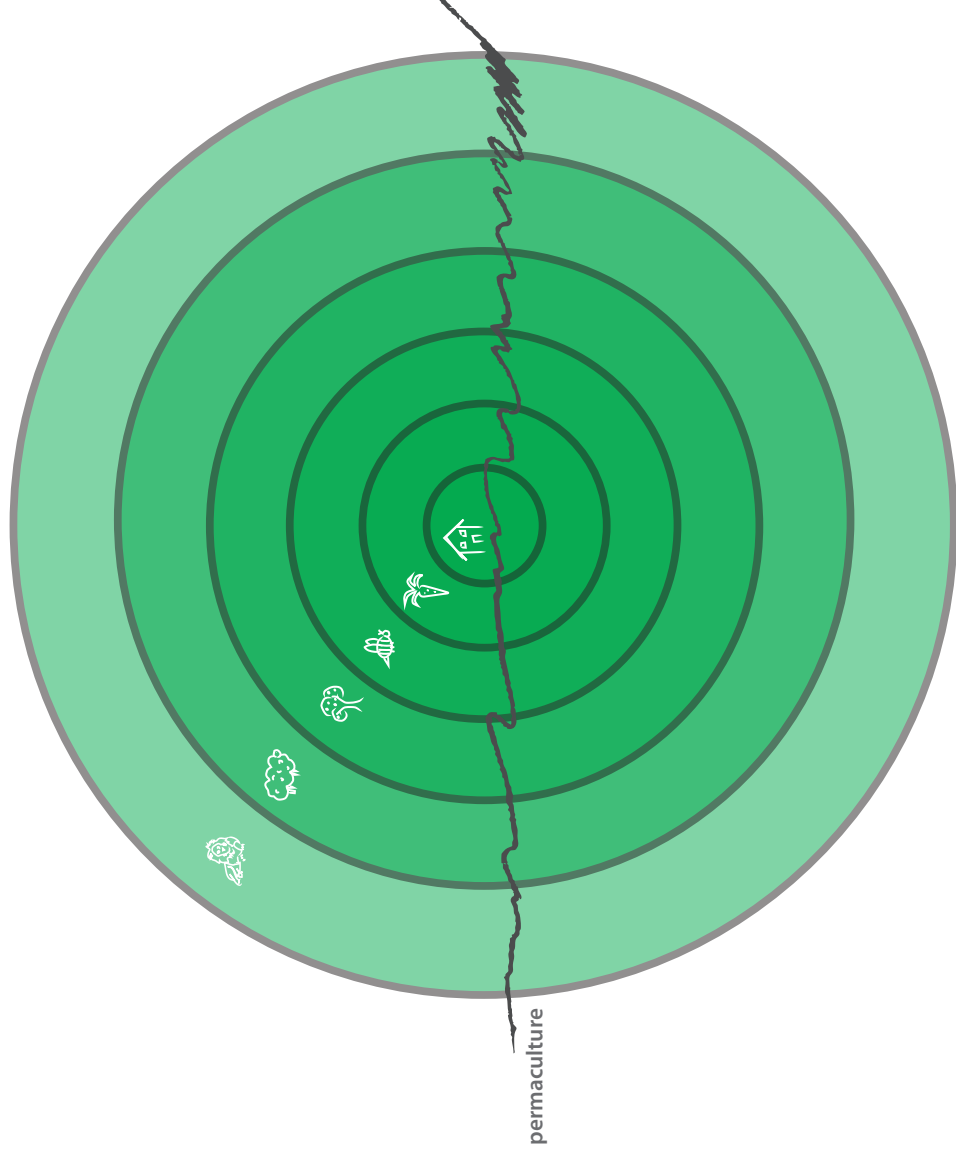
Ζώνη 4.

Αντιπροσωπεύει την **ημίγρια περιοχή**.

Ζώνη 5.

Η άγρια φύση. Δεν υπάρχει ανθρώπινη επέμβαση σε αυτή τη ζώνη, εκτός από την παρατήρηση του φυσικού κύκλου του οικοσυστήματος.

2.2. Οικοκοινότητες

2.2.1. Ορισμός

Η μόνιμη καλλιέργεια, ως κλειστό σύστημα σχεδιασμού έχει εφαρμοστεί σε **συνειδητές κοινότητες**¹¹ μικρού αριθμού ατόμων, σε υπαίθριες περιοχές με πλούσιο φυσικό περιβάλλον. Στόχος είναι η παραγωγή βιώσιμων οικισμών που καλύπτουν τις βασικές ανάγκες των κατοίκων τους, με το ελάχιστο οικολογικό αποτύπωμα και τη μέγιστη προσφορά στη φύση. Σύμφωνα με τον ορισμό όπως δόθηκε το 1991 από τον Robert Gilman, μία οικοκοινότητα είναι «ένας πλήρως εξοπλισμένος οικισμός στην ανθρώπινη κλίμακα, στον οποίο οι ανθρώπινες δραστηριότητες ενσωματώνονται ακίνδυνα στο φυσικό κόσμο, με τρόπο που υποστηρίζει την υγιή ανθρώπινη ανάπτυξη και μπορεί να συνεχιστεί επιτυχώς στο αόριστο μέλλον. Μία τέτοια κοινότητα θα πρέπει να έχει πολλαπλά κέντρα πρωτοβουλιών.»¹²

Το μέγεθος μιας οικοκοινότητας, καθώς και κάθε συνειδητής κοινότητας, κυμαίνεται συνήθως σε 50-150 κατοίκους, καθώς, σύμφωνα με τα ευρήματα της κοινωνιολογίας και της ανθρωπολογίας, αυτός είναι ο αριθμός που θεωρείται ως μέγιστος για ένα υγιές κοινωνικό δίκτυο. Υφίστανται ορισμένες μεγαλύτερες οικοκοινότητες, έως 2000 άτομα, ως δίκτυα μικρότερων υπο-κοινωνιών, για τη δημιουργία ενός μοντέλου οικοκοινότητας που επιτρέπει τα **κοινωνικά δίκτυα** στα πλαίσια μιας ευρύτερης βάσης στήριξης. Ορισμένες οικοκοινότητες έχουν μεγαλώσει με τη κοντινή προσθήκη άλλων, όχι απαραίτητα μελών, που εγκαθίστανται στην περιφέρεια της οικοκοινότητας και συμμετέχουν αποτελεσματικά στην κοινότητα.

Τα μέλη μιας οικοκοινότητας ενώνονται με κοινές περιβαλλοντικές, κοινωνικο-οικονομικές και πολιτιστικές ή πνευματικές **αξίες**.¹³ Μια οικοκοινότητα συχνά συγκροτείται από άτομα που έχουν επιλέξει μία εναλλακτική στα συγκεντρωτικά συστήματα υποδομών. Η κατάρρευση των παραδοσιακών μορφών κοινότητας, οι σπάταλοι καταναλωτικοί τρόποι ζωής, η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, η αστική διάχυση, η εργοστασιακή καλλιέργεια και κτηνοτροφία, και η υπερ-εξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα αντιμετωπίζονται ως τάσεις που πρέπει να μετατραπούν για να αποφευχθεί η οικολογική καταστροφή. Οι οικοκοινότητες προβάλλουν τις **κοινότητες μικρής κλίμακας** με **ελαχιστοποιημένες οικολογικές επιπτώσεις** σαν εναλλακτική. Για την κάλυψη αναγκών που δεν μπορούν να καλυφθούν τοπικά, την ανταλλαγή απόψεων αλλά και για την ηθική υποστήριξη και αλληλεγγύη, οι κοινότητες αυτές συχνά συνεργάζονται με άλλες αντίστοιχες, μέσα από δικά τους δίκτυα.

11. Σχεδιασμένες οικιστικές κοινότητες, με στόχο εξαρχής έναν υψηλό βαθμό κοινωνικής αλληλεπίδρασης και ομαδικής δουλειάς. Τα μέλη μιας συνειδητής κοινότητας συνήθως έχουν ένα κοινό κοινωνικό, πολιτικό, θρησκευτικό ή πνευματικό όραμα, και συχνά ακολουθούν εναλλακτικό τρόπο ζωής. Ο όρος συνειδητή κοινότητα χρησιμοποιήθηκε επίσημα έπειτα από μια συνάντηση το 1948 στις ΗΠΑ ατόμων που ενδιαφέρονταν για την ίδρυση εναλλακτικών κοινοτήτων. Ο όρος «Συνειδητή» εκφράζει τη συνειδητή θέληση των ατόμων να βρεθούν μεταξύ τους. Η FIC (Fellowship for Intentional Community), που γεννήθηκε τότε, διέκρινε τις εξής κατηγορίες Συνειδητών Κοινοτήτων: οικοδομικοί συνεταιρισμοί, κοινοπραξίες γης (land trusts), κομμούνες, κιμπούτς, άσραμς, κοοπερατίβες σπιτιών και οικοκοινότητες.

12. R. Gilman, "The Eco-village Challenge", summer, 1991

13. D. Van Schyndel Kasper, "Redefining Community in the Ecovillage", Human Ecology Review, issue 15, 2008

Δομή οικοκοινότητας και στοιχεία βιωσιμότητας

κοινωνία και οικονομία

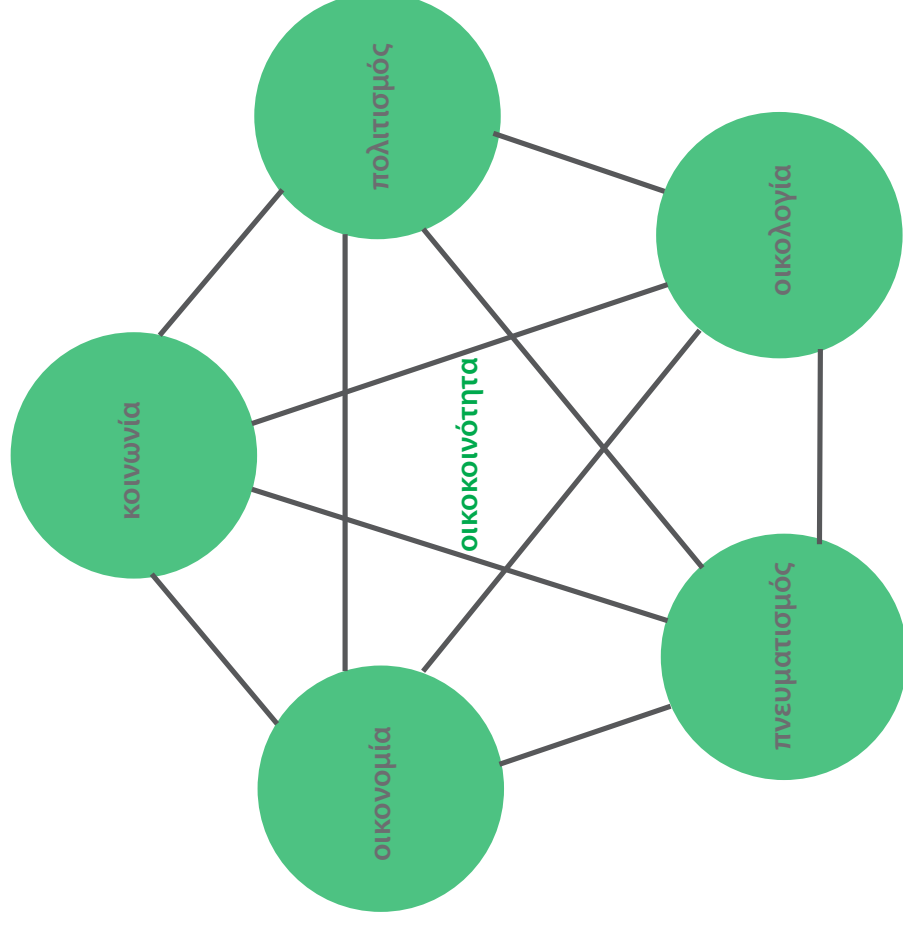
δια βίου μάθηση	δόμηση κοινότητας
εκπαίδευση και επικοινωνία	λήψη αποφάσεων
τοπικοποίηση οικονομίας	επίλυση συγκρούσεων
συμπληρωματικό νόμισμα	υγιεινός τρόπος ζωής
εκσυγχρονισμός πρόνοιας	συμπληρωματική ιατρική
φροντίδα παιδιών και ηλικιωμένων	προληπτική υγειονομική περίθαλψη
ενσωμάτωση ΑΜΕΑ	

πολιτισμός και πνευματισμός

πνευματικότητα	δημιουργικότητα και
εσωτερική ανάζτηση	προσωπική εξέλιξη
συνένωση με τη φύση	κοσμοθεωρία, επιστήμη
εορτασμός ζωής	και φιλοσοφία
εκτίμηση πολιτισμών	τοπικοποίηση, βιοπεριοχές
φυσικοί κύκλοι	αντίσταση στην παγκοσμιοποίηση

οικολογία

permaculture	οικολογική κατασκευή
σχεδιασμός	ανανεώσιμη ενέργεια
οικοκοινοτήτων	“πράσινες” επιχειρήσεις
άγρια φύση	τοπική φροντίδα για νερό
βιοποικιλότητα	τοπική παραγωγή,
αποκατάσταση γης	κατανάλωση και αναδιανομή
ανάλυση κύκλου ζωής	οργανικής τροφής

Το στήσιμο μιας **θετικής κοινότητας** είναι αναπόσπαστο κομμάτι της λειτουργίας μιας οικοκοινότητας. Καθώς οι ομάδες αυτές είναι αρκετά μικρές, τα μέλη πρέπει να νιώθουν δυνατά, συμπεριλαμβανόμενα και άνετα για ανταλλαγή απόψεων και ιδεών. Περιβαλλοντικά, οι οικοκοινότητες επιτρέπουν στους ανθρώπους να συνδέονται με τη γη. Τα μέλη σέβονται το περιβάλλον τους καθώς τους παρέχει το μεγαλύτερο μέρος της βιωσιμότητάς τους. Οι κοινότητες καλλιεργούν την πλειοψηφία της τροφής τους οργανικά, χρησιμοποιούν τοπικά υλικά για τα κτίρια τους, προστατεύουν τη βιοποικιλότητα και τις περιόδους καλλιέργειας και προστατεύουν το τοπικό νερό, το χώμα και τον αέρα. Η πλειοψηφία των πρακτικών που ακολουθούνται από τις οικοκοινότητες έχουν στόχο τη **φροντίδα της γης**. Οι οικοκοινότητες επιδεικνύουν μια μοναδική **οικονομική διάσταση**, καθώς τα χρήματα διατηρούνται μέσα στα όρια της κοινότητας και διακινούνται ανάμεσα στα μέλη. Τα έσοδα συχνά δημιουργούνται μέσα από τη λιανική πώληση προϊόντων και υπηρεσιών και ανακυκλώνονται για τη βελτίωση όλων στην κοινότητα. Υποστηρίζεται ότι το κίνημα των οικοκοινοτήτων παρέχει μερική από την πιο σχετική δουλειά και γνώση που διατίθεται για τη μετάβαση σε ένα πιο βιώσιμο μέλλον.¹⁴

2.2.2. Ιστορικό πλαίσιο

Η σύγχρονη επιθυμία για κοινότητα χαρακτηρίστηκε κυρίως από το κοινοτικό κίνημα των δεκαετιών του '60 και '70, το οποίο έγινε πιο επικεντρωμένο και οργανωμένο στα **κινήματα συνεταιρισμού κατοικίας και οικοκοινότητας** των μέσων της δεκαετίας του '80. Έπειτα, το 1991, οι Robert και Diane Gilman συνέταξαν μία σεμιναριακή μελέτη με τίτλο «Οικοκοινότητες και Βιώσιμες Κοινότητες». Το κίνημα των οικοκοινοτήτων άρχισε να ενοποιείται στο ετήσιο συνέδριο του Findhorn, στη Σκωτία, το 1995. Το συνέδριο είχε τίτλο «Οικοκοινότητες και Βιώσιμες Κοινότητες» και είχε παγκόσμια απήχηση. Η λέξη «οικοκοινότητα» που είχε εφευρεθεί μόλις τέσσερα χρόνια πριν, εδραιώθηκε. Έπειτα από το συνέδριο, πολλές συνειδητές κοινότητες, συμπεριλαμβανομένου του Findhorn άρχισαν να αυτοαποκαλούνται οικοκοινότητες, δίνοντας ζωή σε ένα νέο κίνημα. Το **Παγκόσμιο Δίκτυο Οικοκοινοτήτων** -Global Ecovillage Network- που δημιουργήθηκε από μία ομάδα ανθρώπων από διάφορες χώρες που είχαν παρακολουθήσει το συνέδριο, αποκρυστάλλωσε το γεγονός, ενώνοντας εκατοντάδες μικρές προσπάθειες από όλο τον κόσμο, που είχαν παρόμοιους στόχους αλλά που μέχρι πρότινος δρούσαν αγνοώντας την ύπαρξη των υπολοίπων.¹⁵

14. A. Bundale, "Greening together: the ecovillage movement grows from grassroots to mainstream", bNet - CBC Interactive Business Network, Nov-Dec 2004

15. R. Jackson, "The Ecovillage Movement", Permaculture Magazine, issue 40, summer, 2004

Αρχές

πρωτοβουλίες βάσης
μη κυβερνητικές και μη χορηγούμενες προσπάθειες

κοινωνική ζωή
εκτίμηση και εξάσκηση κοινωνικής ζωής

παροχή πόρων
μη εξάρτηση από κυβερνητικές, εταιρικές ή άλλες
συγκεντρωτικές μορφές για νερό, τροφή, καταφύγιο,
ενέργεια και άλλες βασικές ανάγκες

κοινές αξίες
ισχυρή αίσθηση κοινών αξιών, συχνά
χαρακτηριζόμενων με πνευματικούς όρους

χώροι έρευνας
χώροι έρευνας και επίδειξης, προσφέροντας
εκπαιδευτικές εμπειρίες για άλλους.

2.2.3. Αρχές

Οι αρχές στις οποίες βασίζονται οι οικοκοινότητες μπορούν να εφαρμοστούν σε αστικά και αγροτικά περιβάλλοντα, καθώς και σε αναπτυσσόμενες και αναπτυγμένες χώρες. Οι υποστηρικτές τους αναζητούν ένα **βιώσιμο τρόπο ζωής** για τους κατοίκους με ελάχιστο εμπόριο εκτός της τοπικής περιοχής, ή της οικοπεριοχής. Πολλοί υποστηρικτές αναζητούν επίσης **ανεξαρτησία από τις υφιστάμενες υποδομές**, αν και άλλοι, ειδικά σε πιο αστικά περιβάλλοντα, επιδιώκουν μεγαλύτερη ενσωμάτωση με τις υπάρχουσες υποδομές. Οι αγροτικές οικοκοινότητες συνήθως βασίζονται στην **οργανική γεωργία**, το permaculture και άλλες προσεγγίσεις που προωθούν τη λειτουργία του οικοσυστήματος και τη βιοποικιλότητα. Οι οικοκοινότητες, αστικές ή αγροτικές, τείνουν να ενσωματώνουν την κοινότητα και τις περιβαλλοντικές αξίες μέσα σε μία προσέγγιση στη βιωσιμότητα που βασίζεται σε αρχές, όπως ο σχεδιασμός permaculture.

Οι κυριότερες αρχές μιας οικοκοινότητας περιγράφονται στο βιβλίο του J. Dawson, *Ecovillages: New Frontiers for Sustainability* ως εξής:¹⁶

Είναι μη-κυβερνητικές και μη-χορηγούμενες προσπάθειες, αλλά **πρωτοβουλίες βάσης**. Οι κάτοικοί τους εκτιμούν και εξασκούν την **κοινοτική ζωή**. Οι κάτοικοί τους δεν εξαρτώνται υπερβολικά από κυβερνητικές, εταιρικές ή άλλες συγκεντρωτικές μορφές για νερό, τροφή, καταφύγιο, ενέργεια και άλλες βασικές ανάγκες. Αντίθετα, προσπαθούν να **παρέχουν αυτούς τους πόρους οι ίδιοι**. Οι κάτοικοί τους έχουν μια **ισχυρή αίσθηση κοινών αξιών**, συχνά χαρακτηριζόμενων με πνευματικούς όρους. Συχνά εξυπηρετούν ως **χώροι έρευνας** και επίδειξης, προσφέροντας εκπαιδευτικές εμπειρίες για άλλους.

Μία οικοκοινότητα συχνά ενσωματώνει στοιχεία «πράσινου» κεφαλαίου υποδομής, αυτόνομης κατασκευής ή συμπλέγματος κατοικιών για να **ελαχιστοποιήσει το οικολογικό της αποτύπωμα**, ανανεώσιμης ενέργειας και permaculture. Ο στόχος των περισσότερων οικοκοινοτήτων είναι να αποτελούν ένα βιώσιμο περιβάλλον κατοίκησης που προνοεί για τις περισσότερες από τις ανάγκες του επιτόπου. Παρόλα αυτά, η αυτάρκεια δεν είναι πάντα στόχος ή επιθυμητό αποτέλεσμα, ειδικά καθώς η αυτάρκεια μπορεί να έρχεται σε σύγκρουση με το στόχο μιας οικοκοινότητας να αποτελεί **παράγοντα αλλαγής** για τον ευρύτερο πολιτισμό και τις υποδομές.

16. J. Dawson, "Ecovillages: New Frontiers for Sustainability", Green Books, 2006

2.2.4. Κώδικας ηθικής – οικοαναρχισμός

Η οργάνωση μιας οικοκοινότητας συνήθως εξαρτάται από κάποιο εκπαιδευτικό κεφάλαιο ή ηθικές αρχές –ένα ελάχιστο αστικό δίκαιο που μερικές φορές χαρακτηρίζεται ως οικοαναρχισμός, και το οποίο περιλαμβάνει **τοπική κατανάλωση** για την υποστήριξη της τοπικής οικονομίας, **τοπική παραγωγή** και διανομή τροφής, **ηθικό καταναλωτισμό** για την αποφυγή της αρνητικής κατανάλωσης, **συναινετική λήψη αποφάσεων** για τη διοίκηση, και την επιλογή του σεβασμού της ποικιλίας. Ο οικοαναρχισμός επίσης υποστηρίζει ότι κάθε είδους κοινωνικός οργανισμός πρέπει να λειτουργεί **υπέρ της φύσης** και όχι εναντίά της.

Ο πράσινος αναρχισμός ή οικοαναρχισμός είναι μία σχολή σκέψης στα πλαίσια του αναρχισμού που θέτει ιδιαίτερη έμφαση στα περιβαλλοντικά ζητήματα. Ο αναρχισμός ξεκίνησε να έχει μια περιβαλλοντική οπτική κυρίως στα γραπτά του αμερικανού αναρχικού Henry David Thoreau. Στο βιβλίο του "Walden", του 1854, υποστηρίζει την απλή ζωή και την αυτάρκεια μέσα στο φυσικό περιβάλλον ως μέσο για την αντίσταση στην εξέλιξη του βιομηχανικού πολιτισμού.¹⁷ *«Η φιλοσοφία του αποτελεί τη μετάδοση της ιδέας ότι είναι απαραίτητη η επιστροφή με σεβασμό στη φύση, και ότι η ευτυχία είναι πάνω από όλα καρπός του εσωτερικού πλούτου και της αρμονίας των ατόμων με το φυσικό περιβάλλον.»*¹⁸

Ο οικοαναρχισμός δεν είναι μια ξεκάθαρη θεωρία, αφού η ίδια η έννοια δεν έχει διατυπωθεί ή οριστεί μονάχα από έναν άνθρωπο. Οι ιδέες και οι προτάσεις του για τη διακυβέρνηση της κοινωνίας είναι πολύ όμοιες με τις ιδέες του Mikhail Bakunin και του **αναρχοκολεκτιβισμού**. Προτάσσουν δηλαδή τη **δημιουργία πολλών αυτόνομων κολεκτίβων, όπου οι φυσικοί πόροι και τα μέσα παραγωγής αποτελούν συλλογική ιδιοκτησία της κοινότητας**, ως τον υγιή τρόπο που θα πρέπει να ζουν οι άνθρωποι. Ο οικοαναρχισμός προτάσσει έντονα ότι ο άνθρωπος και η φύση θα πρέπει να ζουν συνεργατικά. Στο επίπεδο αυτό, δηλαδή της οικολογίας, έχει επηρεαστεί κυρίως από τη δουλειά δύο ανθρώπων: του Murray Bookchin και του John Zerzan. Η **κοινωνική οικολογία** του πρώτου και ο **πρωτογονισμός** του δεύτερου άσκησαν ιδιαίτερη επιρροή.

Ο οικοαναρχισμός, στη συνέχεια, κράτησε αποστάσεις από τη σχολή του Zerzan και διαφοροποίησε τη θέση του και τον τρόπο που αντιλαμβάνεται την έννοια του «πολιτισμού» και της «τεχνολογίας». Επικεντρώνεται σε ιδέες όπως το «κοινωνικό κεφάλαιο» ή «κεφάλαιο ενός χωριού» παρά στο ζήτημα της αποδοχής ή μη της τεχνολογίας, ή του πολιτισμού ως αιτία της εξουσίας. Οι περισσότεροι οικοαναρχικοί δεν είναι πρωτογονιστές, δέχονται δηλαδή την ύπαρξη κάποιας **τεχνολογίας συμβατής με το φυσικό περιβάλλον** (π.χ. ανανεώσιμες πηγές ενέργειας). Υπάρχει μια ακόμη διαφορά μεταξύ του πράσινου αναρχισμού και του οικοαναρχισμού: ο μιν πρώτος πιστεύει ότι ένα γενικό πλαίσιο κανόνων πρέπει να εφαρμοστεί σε κάθε οικοπεριοχή (βιοπεριοχή) και σε κάθε οικοκοινότητα της κάθε οικοπεριοχής. Αντίθετα ο οικοαναρχισμός επικεντρώνεται στην **πλήρη αποκέντρωση** θεωρώντας ότι κάθε

17. H. D. Thoreau, "Walden", 1854

18. X. Diez, "La insumisión voluntaria. El anarquismo individualista español durante la dictadura y la segunda república (1923-1938)"

οικοκοινότητα (και κατά επέκταση κάθε οικοπεριοχή) μπορεί να ορίσει τους δικούς της, ιδιαίτερους, κανόνες για την ίδια. Δεν υπάρχει δηλαδή κάποιο «οικολογικό πρότυπο».

Κάποιοι από τους οικοαναρχικούς πιστεύουν ότι το χωριό (ή η φυλή) είναι η προτιμώμενη μονάδα ανθρώπινης ζωής, σε αντίθεση με την οικογένεια ή το σόι. Το κομμάτι αυτό των οικοαναρχικών θεωρεί ως σημαντικότερο το ζήτημα της οικογένειας παρά τις θεωρίες για την οργάνωση των οικονομικών ή εργασιακών ρόλων. Προωθούν δηλαδή τον τρόπο ζωής σε μικρές ομάδες (φυλές) επειδή πιστεύουν ότι αυτό λειτουργεί καλύτερα από τον συγκεντρωτισμό που δημιούργησε ο αστικός πολιτισμός. Δεν πρέπει, όμως, να συγχέεται αυτή η αντίληψη με τον πρωτογονισμό διότι δεν καταλήγουν εκεί έπειτα από κριτική της τεχνολογίας και μια αντι-πολιτισμική διάθεση, αλλά από υπεράσπιση των μικρών (σε αριθμό) κοινωνικών ομάδων. Έχουν δηλαδή μια **κοινωνική εστίαση**. Πολλοί οικοαναρχικοί ζουν και εργάζονται σε κοινότητες όπου είναι έντονο το στοιχείο της κοινωνικής μέριμνας. Φροντίζουν για τη επιμόρφωση των νέων (σε «εναλλακτικά σχολεία») όπως επίσης και την φροντίδα των μεγαλύτερων. Ο οικοαναρχισμός δεν είναι κάτι δεδομένο και βρίσκεται υπό διαμόρφωση. Σαν γενικό πλαίσιο ιδεών, αποτελεί τη **βάση για το κίνημα των συνειδητών κοινοτήτων**.

Ο οικοαναρχισμός έχει δεχτεί **κριτική** επειδή οι παραδοσιακές τάσεις κοινωνικού αναρχισμού (αναρχοκολεκτιβισμός, αναρχοκομμουνισμός, αναρχοσυνδικαλισμός) τον βλέπουν ως «**αναχωρητικό**». Πολλές φορές οι οικοαναρχικοί δεν αγωνίζονται και δεν προτάσσουν ξεκάθαρα πολιτικές ή οικονομικές θεωρίες, αλλά επικεντρώνονται σε κοινωνικά και οικολογικά ζητήματα. Στην προσπάθειά τους για δημιουργία οικοκοινοτήτων μπορούν να έρθουν σε επαφή με κοινωνικές και πολιτικές δομές της υπάρχουσας κοινωνίας (π.χ. ένα απλό χωριό της περιοχής ή έναν δήμαρχο) και να συνεννοηθούν ή να συνεργαστούν με αυτές. Αυτό αντιμετωπίζεται με έντονο σκεπτικισμό από τους παραδοσιακούς κοινωνικούς αναρχικούς, αφού πρόκειται για οργανισμούς που τους βλέπουν και τους αντιμετωπίζουν ως εχθρούς.

3.

**Παραδείγματα υλοποιημένων βιώσιμων κοινοτήτων
στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες**

Το Παγκόσμιο Δίκτυο Οικοκοινοτήτων -Global Ecovillage Network (GEN) είναι μια **παγκόσμια συνομοσπονδία ανθρώπων και κοινοτήτων** που συναντώνται και μοιράζονται τις ιδέες τους, ανταλλάσσουν τεχνολογίες, αναπτύσσουν πολιτιστικές και εκπαιδευτικές ανταλλαγές, και είναι αφιερωμένα στην ανάπτυξη της γης και στη διατέλεση βιώσιμων τρόπων ζωής, δίνοντας περισσότερα στο περιβάλλον από ό,τι παίρνεται από αυτό. Το δίκτυο περιλαμβάνει **οικοπόλεις, μικρές αγροτικές οικοκοινότητες, αστικές προσπάθειες ανασυγκρότησης, περιοχές βασισμένες στο σχεδιασμό permaculture και εκπαιδευτικά κέντρα**. Στόχος είναι η υποστήριξη της ανάπτυξης βιώσιμων οικισμών ανά τον κόσμο.

3.1. Παραδείγματα βασισμένα στο σχεδιασμό permaculture

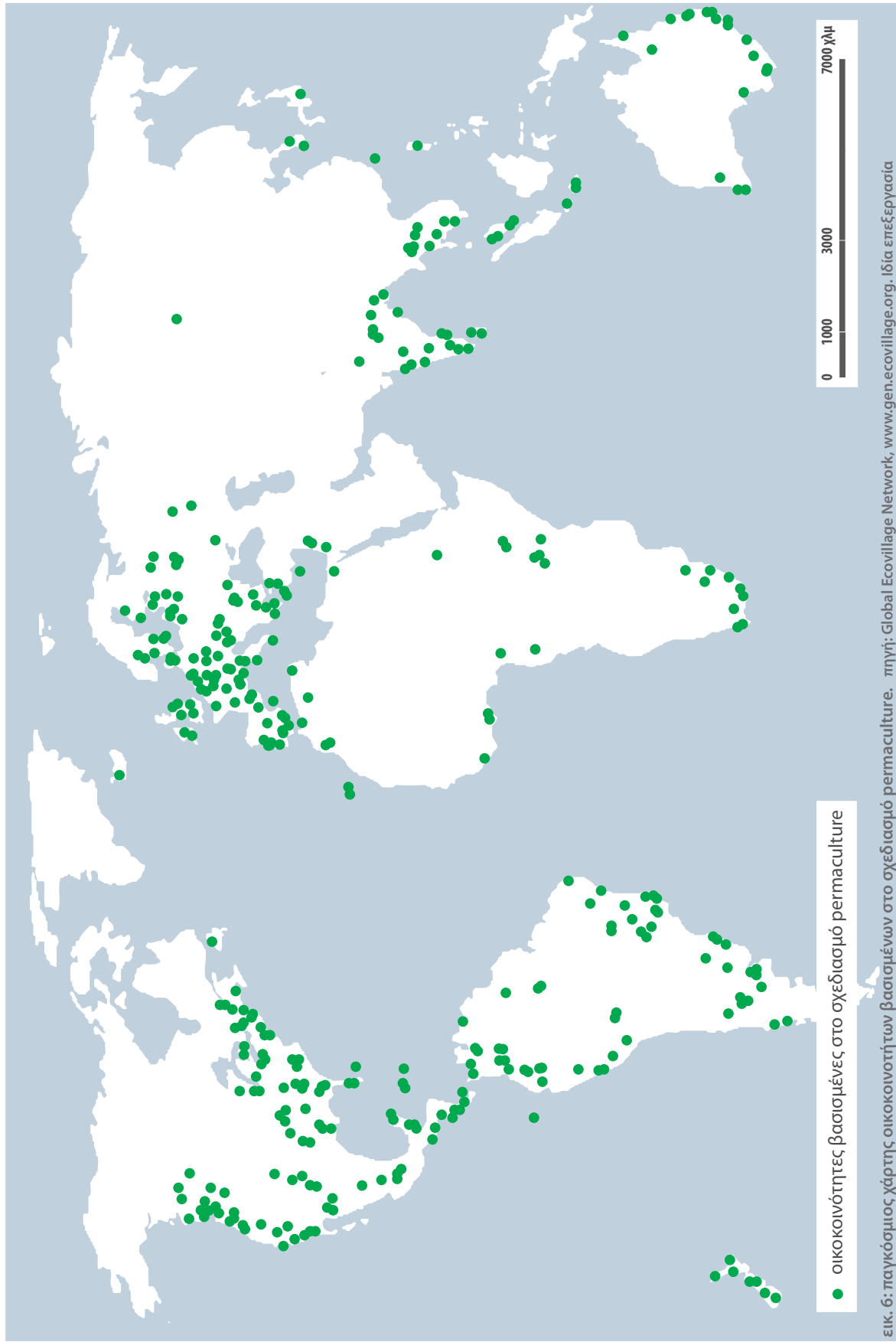
3.1.1. Fryers Forest eco-village, 1995, Victoria, Αυστραλία¹⁹

Η πρώτη προσπάθεια ελέγχου του permaculture από τον David Holmgren. Ένα μοντέλο βιώσιμης κατοίκησης και οικονομικά βιώσιμης αειφόρου διαχείρισης των δασών. Κύρια αρχή του είναι η χρήση του keyline design για τη διαχείριση του νερού. Τοποθετείται σε τοπίο αλλοιωμένο λόγω 50ετούς εξόρυξης στην περιοχή.

Το Fryers Forest είναι μια αγροτική οικοκοινότητα σε ένα δασικό περιβάλλον στην κεντρική Victoria, στην Αυστραλία. Αποτελείται από 11 τίτλους ιδιοκτησίας (περίπου 4 στρέμματα ο καθένας) συγκεντρωμένους ανάμεσα σε 1200 στρέμματα φυσικού δάσους κοινής ιδιοκτησίας. Σήμερα φιλοξενεί 30 κατοίκους, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών. Σχεδιαστής και ιδρυτής της οικοκοινότητας είναι ο David Holmgren και ο σχεδιασμός της έχει βασιστεί πλήρως στις αρχές του permaculture. Η εταιρεία Holmgren Design Services παρείχε τεχνογνωσία προγραμματισμού και σχεδιασμού καθώς και διαχείριση καθ' όλη τη διάρκεια του σχεδιασμού και της ανάπτυξης της κοινότητας από τους κατοίκους. Διαχειρίζεται επίσης την πώληση των οικιστικών οικοπέδων και την πώληση της ξυλείας από την αειφόρο δασοκομία.

Στα πλαίσια της προσπάθειας ελέγχου του permaculture, ο Holmgren δημιούργησε ένα μοντέλο βιώσιμης κατοίκησης και οικονομικά βιώσιμης αειφόρου διαχείρισης των δασών. Ο σχεδιασμός του χωριού περιλαμβάνει παθητικά ηλιακά σπίτια και βιώσιμη διαχείριση των εγγενών θαμνωδών εκτάσεων. Κύρια στοιχεία του είναι: η ενσωμάτωση της **οικιακής δασοκομίας** με επιλεκτική αραίωση των δέντρων για πυρο-προστασία (η ξυλεία παρέχει καύσιμα για τις οικιακές ξυλόσομπες), η ενσωμάτωση του συστήματος **Keyline design** για την αποθήκευση νερού, ο σχεδιασμός του συστήματος δρόμων του χωριού, και η χωροθέτηση των κατοικιών. Το χωριό έχει κεντρική θέρμανση, αλλά πολλοί κάτοικοι έχουν εγκαταστήσει ηλιακά πανέλα, και το νερό παρέχεται από μια κοινοτική δεξαμενή. Όλες οι τουαλέτες κάνουν

19. Πηγή: "The people of Fryers Forest", άρθρο στο διαδικτυακό blog "Simple Lives", www.simplelives.com.au

εικ. 6: παγκόσμιος χάρτης οικολογικών κοινοτήτων βασισμένων στο σχεδιασμό permaculture. πηγή: Global Ecovillage Network, www.gen.ecovillage.org. ίδια επεξεργασία

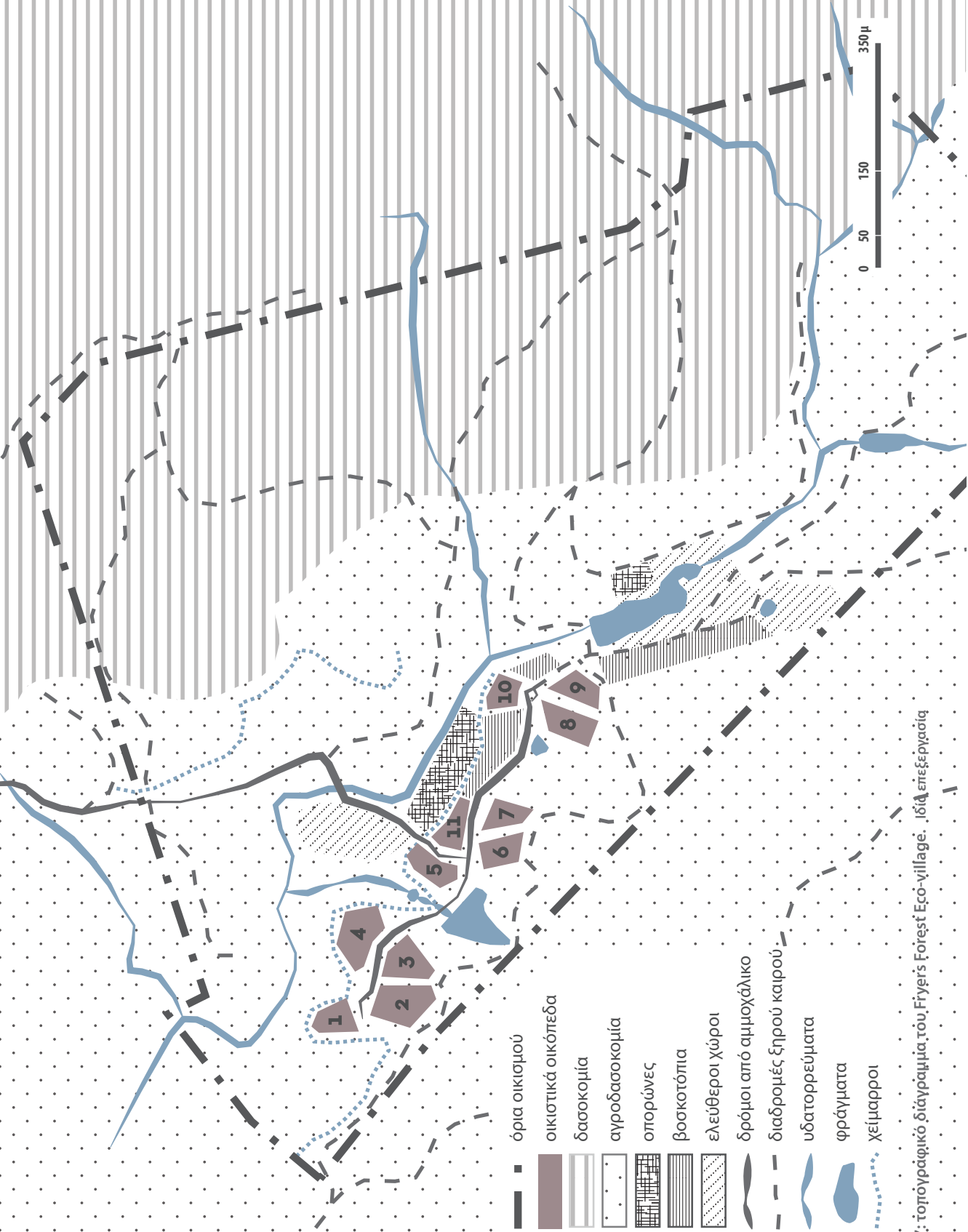
κομποστοποίηση και τα παράγωγα χρησιμοποιούνται για τη λίπανση των κήπων. Το σύστημα αποθήκευσης νερού Keyline επιλέχθηκε ως το **κύριο εργαλείο σχεδιασμού** για την αναγέννηση ενός τοπίου υποβαθμισμένου από πάνω από 50 χρόνια εξόρυξης χρυσού -1850 με 1900 περίπου. Το Keyline design εφευρέθηκε από τον Αυστραλό P. A. Yeomans γύρω στο 1950, και πρόκειται για μία τεχνική για τη μεγιστοποίηση της επωφελούς χρήσης των υδάτινων πόρων ενός τμήματος γης. Είναι μία βιώσιμη και αποτελεσματική **μέθοδος συλλογής και αποθήκευσης νερού**, παρόλα αυτά μπορεί να ειπωθεί γενικότερα σαν συλλογή αρχών σχεδιασμού, τεχνικών και συστημάτων για την ανάπτυξη αγροτικών και ημιαστικών τοπίων.

Ο Yeomans περιγράφει το Keyline ως ένα «*σύστημα με ενισχυμένο περίγραμμα για τον έλεγχο της απορροής των βροχοπτώσεων και για να καταστήσει δυνατή την ταχεία άρδευση της ορεινής γης, χωρίς την ανάγκη για την κατασκευή αναβαθμών*».²⁰ Περιλαμβάνει την κατασκευή φραγμάτων άρδευσης, βαθμιδωτών καναλιών και λεκανών απορροής, λαμβάνοντας υπόψη το φυσικό ανάγλυφο της περιοχής –κορυφογραμμές, πεδιάδες και φυσικές ροές νερού- για τη βελτιστοποίηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος. Οι γραμμές νερού που προκύπτουν υποδεικνύουν τις θέσεις των άλλων στοιχείων – σπίτια, δρόμοι, δέντρα- με στόχο τη μεγιστοποίηση της φυσικής δυνατότητας του τοπίου.

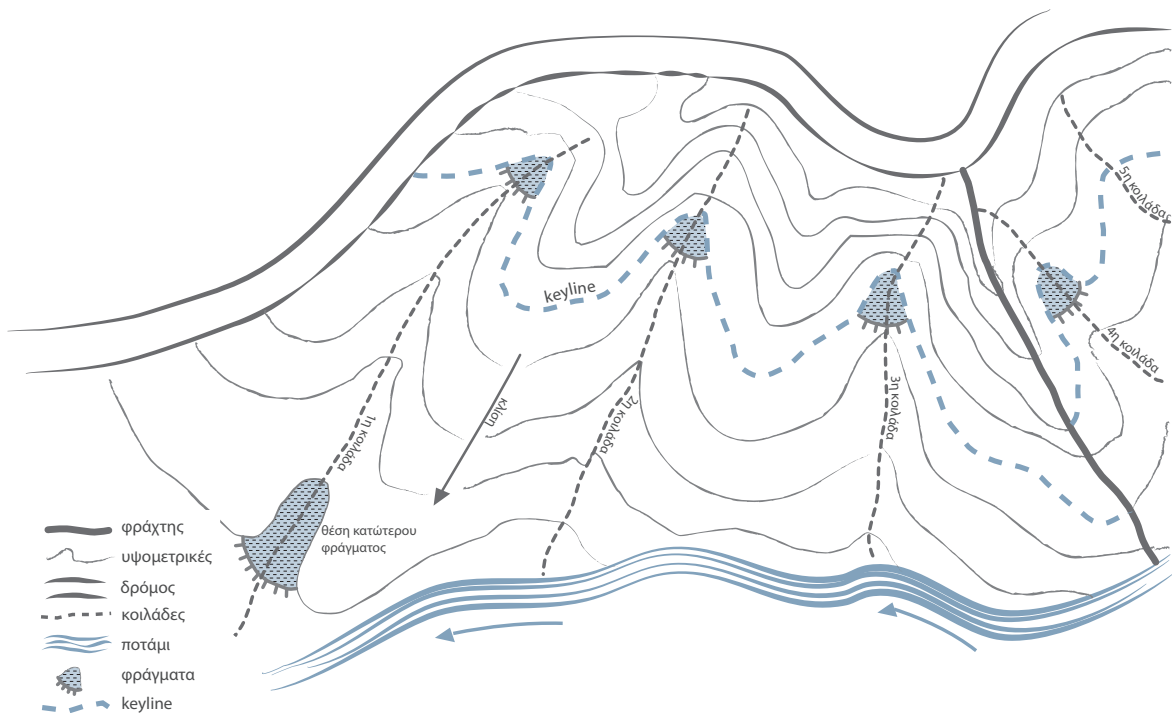
Το Fryers Forest διοικείται από ένα συμβούλιο -Body Corporate- που αποτελείται από όλους τους κατοίκους. Κάθε εβδομάδα οργανώνεται μια συνάντηση και οι αποφάσεις λαμβάνονται με συναίνεση όλων των κατοίκων –**consensus**. Τα θέματα που απασχολούν την κοινότητα είναι η συμμετοχή στις εργασίες για τη φροντίδα της κοινής γης, καθώς και οι προσδοκίες του καθενός για την κοινότητα.

Η φροντίδα του περιβάλλοντος, ο τρόπος κατασκευής των κτιρίων, οι αρχές σχεδιασμού και λειτουργίας, ο τρόπος λήψης των αποφάσεων είναι στοιχεία που καθιστούν το Fryers Forest αειφόρο οικοκοινότητα, αν και δεν υπάρχουν προς το παρόν διαθέσιμα δεδομένα για τη βιωσιμότητα του οικισμού. Παρ' όλα αυτά, η κοινότητα αποτελείται από ανθρώπους, και οι σχέσεις μεταξύ αυτών είναι τελικά που την καθιστούν μοναδική.

20. P.A. Yeomans, "The Keyline Plan", 1954

Σελ. 33
 Εικ. 7: τοπογραφικό διάγραμμα του Fyfe's Forest Eco-village. Ιδία επεξεργασία

εικ. 8: σκίτσο εφαρμογής του keyline design για τη συλλογή νερού. πηγή: 'The Keyline Plan', P.A. Yeomans. Ιδία επεξεργασία

1. Κατοικία στο Fryers Forest, φωτογραφία: D. Stetzel, Μάιος 2008, πηγή: www.dawnstetzel.blogspot.gr

2. Λίμνη Haridas στο Fryers Forest, πηγή: www.diggingthroughthegrassroots.wordpress.com

3. Κατοικία στο Crystal Waters, φωτογραφία: D. Stetzel, Ιούλιος 2008, πηγή: www.dawnstetzel.blogspot.gr

3.1.2. Crystal Waters Permaculture Village 1988, Queensland, Αυστραλία²¹

Το Crystal Waters Permaculture Village σχεδιάστηκε το 1985 και ιδρύθηκε το 1988. Πρόκειται για μια κοινωνικά και περιβαλλοντικά υπεύθυνη οικοκοινότητα, στην περιοχή Sunshine Coast του Queensland, στην Αυστραλία. Αποτελεί **το πρώτο χωριό στον κόσμο που σχεδιάστηκε συνειδητά βασισμένο στις αρχές του Permaculture.** Το χωριό σχεδιάστηκε από τους Max Lindegger, Robert Tap, Barry Goodman, και Geoff Young. Διαθέτει 83 ιδιόκτητα οικιστικά οικόπεδα (5 στρέμματα το καθένα) τα οποία καλύπτουν το 14% της συνολικής γης (2500 στρέμματα). Η κοινωνική εταιρία Crystal Waters Community Co-operative έχει στην ιδιοκτησία της το 6% της γης, όπου περιλαμβάνεται το κέντρο της πόλης –όπου έχουν χωροθετηθεί χρήσεις εμπορίου, ελαφριάς βιομηχανίας, τουρισμού και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων- και το κάμπινγκ των επισκεπτών. Το υπόλοιπο 80% είναι κοινή ιδιοκτησία των κατοίκων. Περιλαμβάνει αγροτική γη, ποτάμια, λίμνες και δασικές εκτάσεις. Οι χρήσεις που μπορεί να λάβει είναι για βιώσιμη καλλιέργεια, δασοκομία, προγράμματα ψυχαγωγίας και κατοίκησης. Η γη έγινε κατοικήσιμη τη δεκαετία του 1960, και λόγω εκτεταμένη βοσκής ζώων υποβαθμίστηκε και διαβρώθηκε. Με τη βοήθεια του σχεδιασμού permaculture και τις συνεχείς προσπάθειες των 230 κατοίκων, το Crystal Waters μετατράπηκε σε ένα ζωντανό χώρο κατοικίας και ζωής, με ποικιλία επιχειρήσεων, παραγωγικούς κήπους και οικότοπο για την άγρια ζωή. Τα δάση αποκαταστάθηκαν με τη χρήση ειδών ενδημικών στην περιοχή. Παρατηρήθηκε εντυπωσιακή αύξηση στη βιοποικιλότητα της χλωρίδας και της πανίδας, καθώς και σημαντική βελτίωση

της ποιότητας της γης. Αποκαθίσταται σταδιακά μια ισορροπία ανάμεσα στην παραγωγή τροφής, την κατοίκηση και την άγρια φύση, και η παραγωγικότητα της γης έχει αυξηθεί δραματικά. Η ιδέα είναι οι άνθρωποι να μπορούν να εργάζονται από το σπίτι, και πολλές επιχειρήσεις έχουν τη βάση τους στο χωριό. Εδώ ζουν και εργάζονται δασοκόμοι, ξυλουργοί, κτίστες, ηλεκτρολόγοι, σύμβουλοι σεμιναρίων permaculture, νοσοκόμοι, αρχιτέκτονες, κατασκευαστές επίπλων, εστιατορες, τεχνίτες, καλλιτέχνες, αρτοποιοί. Οι αποφάσεις για τη διακυβέρνηση λαμβάνονται από όλους τους κατοίκους, και υπάρχει μία επιτροπή κατοίκων και ένα συμβούλιο συνεργασίας που αποτελούν τα εκτελεστικά όργανα στην κοινότητα. Στο χωριό παράγεται το 21-50% της τροφής τοπικά, ανάλογα με την εποχή. Υπάρχουν κανόνες που προτρέπουν τους κατοίκους για οικολογική υπευθυνότητα στην κάλυψη των αναγκών και στη διάθεση των αποβλήτων. Παρόλα αυτά, πιο αποτελεσματική είναι στην οικοκοινότητα η άμεση και παρατηρήσιμη σχέση μεταξύ της κατανάλωσης και των απορριμμάτων, καθώς και τα αποτελέσματα αυτής στην παραγωγή. Το Crystal Waters διαθέτει κολέγιο το οποίο προσφέρει κάθε χρόνο μια γκάμα προγραμμάτων εκμάθησης για τους επισκέπτες που ενδιαφέρονται να μάθουν για τη βιώσιμη κατοίκηση και τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό στην κοινότητα. Τα περισσότερα προγράμματα βασίζονται στην πράξη και προσφέρουν την ευκαιρία της γνώσης μέσα από την εμπειρία. Το 1995 το Crystal Waters έλαβε το βραβείο World Habitat Award από τα Ηνωμένα Έθνη για την «πρωτοποριακή δουλειά στην επίδειξη νέων τρόπων βιώσιμης διαβίωσης με χαμηλό περιβαλλοντικό αντίκτυπο». Το 1998 συμπεριλήφθηκε στη λίστα των Ηνωμένων Εθνών "World's Best Practices" για τις καλύτερες πρακτικές του κόσμου.

3.1.3. Melliodora, Herburn Permaculture Gardens, 1990, Victoria, Αυστραλία²²

Στην άκρη του Herburn Springs, στη Victoria της Αυστραλίας, ο David Holmgren, συνιδρυτής της ιδέας του permaculture και η συνεργάτης του Su Dennett, ανέπτυξαν το Melliodora, μια φάρμα 8 στρεμμάτων, ως **προσωπικό πείραμα για καλλιέργεια σύμφωνα με τις αρχές του permaculture.**

Το τοπίο στο παρελθόν αποτελούνταν από μια παγωμένη κοιλάδα περικυκλωμένη από λόφους, με μία ιστορία εξόρυξης χρυσού η οποία μεταμόρφωσε τη γη, και αργότερα ένα έντονο ενδιαφέρον από τους ντόπιους για τις πρακτικές του permaculture. Σε αυτό το περιβάλλον έρχεται να ιδρυθεί η φάρμα, το 1990, όταν η γη κατακλύστηκε από βατομουριές και καλύφθηκε από υποβαθμισμένο χώμα. Από τότε έχει γίνει ίσως το καλύτερο τεκμηριωμένο κέντρο επίδειξης permaculture στον κόσμο. Το Melliodora **σχεδιάστηκε να καλύψει τις ανάγκες μιας οικογένειας**, και περιορίζεται στο δικό τους πειραματισμό, ιδιοσυγκρασία και κλίμα, παρόλα αυτά είναι ένα αυθεντικό και ώριμο παράδειγμα ενεργού permaculture. Οι διατροφικές συνήθειες των ιδιοκτητών της φάρμας έχουν προσαρμοστεί πλήρως στις εποχές, με στόχο τη βέλτιστη αξιοποίηση των παραγωγικών δυνατοτήτων της γης. Το Melliodora διαθέτει έναν ευρωπαϊκού τύπου οπωρώνα, χήνες, κασίκες και έναν κήπο λαχανικών, με άγρια χλωρίδα και πανίδα να συνυπάρχει μέσα στο σύστημα. Επίσης η κατοικία είναι οργανωμένη σύμφωνα με τις αρχές του παθητικού ενεργειακού σχεδιασμού. Σήμερα το Melliodora έχει 1,5 τόνο ετήσια παραγωγή σε φρούτα και λαχανικά, με τις προσπάθειες να συνεχίζουν για τη μεγιστοποίηση της απόδοσης όλων των καρπών, με πειράματα πάνω στην ποιότητα του χώματος, και στην ισορροπία του συστήματος.

4, 5. Αεροφωτογραφίες της Melliodora, φωτογραφία: B. Hedge, Δεκέμβριος 1993, πηγή: "Melliodora Herburn Permaculture Gardens", David Holmgren, 1995

6. Αεροφωτογραφία του Crystal Waters, 2004, πηγή: διαδίκτυο

21. Πηγή: Ιστότοπος "SEED International (Sustainability Education and Ecological Design)", www.seedinternational.com.au

22. Πηγές: "Melliodora Permaculture Farm with David Holmgren", άρθρο στο διαδικτυακό blog "Permaculture in Public Gardens", 15 Οκτωβρίου 2010, www.pcnpg.wordpress.com

"Melliodora Garden Tour", άρθρο στο διαδικτυακό blog "Permaculture Parr", 9 Ιανουαρίου 2011, www.permacultureparr.blogspot.gr

3.2. Εκπαιδευτικά κέντρα βιωσιμότητας

3.2.1. Findhorn Ecovillage, 1982, Moray, Σκωτία²³

Το Findhorn Ecovillage είναι μία προσπάθεια πειραματικής αρχιτεκτονικής κοινότητας στην περιοχή The Park, στο Moray, στη Σκωτία. Ο κύριος στόχος της προσπάθειας είναι η **επίδειξη μιας βιώσιμης ανάπτυξης με περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς όρους**. Οι εργασίες ξεκίνησαν τη δεκαετία του 1980 από την οργάνωση Findhorn Foundation. Σήμερα είναι σε χρήση **πληθώρα διαφορετικών οικολογικών τεχνικών**, και η προσπάθεια έχει κερδίσει ποικίλα βραβεία, συμπεριλαμβανομένου του βραβείου των Ηνωμένων Εθνών "Best Practice Designation" το 1998. Μία πρόσφατη ανεξάρτητη μελέτη υποστηρίζει ότι **οι κάτοικοι του Findhorn έχουν το χαμηλότερο οικολογικό αποτύπωμα από κάθε κοινότητα που έχει μετρηθεί έως τώρα, στο βιομηχανοποιημένο κόσμο**. Αν και η προσπάθεια έχει προσελκύσει αντιφατικές απόψεις και αμφισβητήσεις, η αυξανόμενη πίεση των περιβαλλοντικών ζητημάτων έχει οδηγήσει σε ένα μεγάλο βαθμό κοινής αποδοχής του οικολογικού της ήθους. Σήμερα αποτελεί **ένα από τα μεγαλύτερα εκπαιδευτικά κέντρα βιωσιμότητας στον κόσμο**.

Τον Οκτώβριο του 1982 το συμβούλιο 'Building a Planetary Village' που φιλοξενήθηκε από τον οργανισμό Findhorn Foundation σημείωσε την αρχή σοβαρών προσπαθειών, που έγιναν από τη συνειδητή κοινότητα που υπήρχε στο Findhorn από το 1962, για την επίδειξη ενός ανθρώπινου οικισμού που θα μπορούσε να θεωρηθεί βιώσιμος με περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς όρους. Ο όρος «οικοκοινότητα» ήρθε αργότερα για να περιγράψει τέτοια πειράματα, και το 1995 το πρώτο διεθνές συνέδριο οικοκοινοτήτων, "Ecovillages and Sustainable Communities for the 21st Century" φιλοξενήθηκε στο Findhorn.

Αρχικά όλες οι περιβαλλοντικές δραστηριότητες που περιελάμβανε το πρόγραμμα αναλαμβάνονταν από την Findhorn Foundation, παρόλα αυτά από το 1990 ένας αυξανόμενος αριθμός από ανεξάρτητες φιλανθρωπίες, επιχειρήσεις, μικρές αδελφές κοινότητες, ανεξάρτητους που κάνουν την εξάσκησή τους, και κοινοτικά σώματα έχουν αναπτυχθεί και αυξήσει σημαντικά το μέγεθος και την ποικιλία των πρακτικών και δραστηριοτήτων. Σήμερα η οικοκοινότητα έχει περίπου 450 μέλη, και η προσπάθεια υποστηρίζει περίπου 300 θέσεις εργασίας στην περιοχή. Από το 2002 κυκλοφορεί **τοπικό νόμισμα** στην κοινότητα, που ονομάζεται Eko και έχει ισοτιμία με τη στερλίνα. Το Eko εκδόθηκε από την κοινοτική εταιρεία ανάπτυξης Ekoría, για να δώσει τη δυνατότητα χαμηλότοκων δανείων και δωρεών για την υποστήριξη διάφορων πρωτοβουλιών. Τα τελευταία 50 χρόνια το Findhorn Ecovillage έχει διαφοροποιηθεί σε πάνω από 60 επιχειρήσεις και πρωτοβουλίες, παρέχοντας ένα μοντέλο για ζωντανή τοπική οικονομία.

Ο **κοινωνικός σχεδιασμός** της οικοκοινότητας βασίζεται στην οργάνωση New Findhorn

23. Πηγή: Ιστότοπος "Findhorn Ecovillage", www.ecovillagefindhorn.com

Association, η οποία δημιουργήθηκε το 1999 για να ενώσει τις διάφορες οργανώσεις και ανθρώπους που είχαν σχέση με την κοινότητα. Η οργάνωση έχει ένα εκλεγμένο εθελοντικό συμβούλιο, αλλά τον έλεγχο όλων των τομέων των πρακτικών της οργάνωσης τον έχουν τελικά τα μέλη, μέσα από διάφορες δημοκρατικές διαδικασίες. Η οργάνωση απασχολεί δύο "Listener Conveners", οι οποίοι έχουν στόχο τη λήψη του παλμού της κοινότητας, το καλωσόρισμα των νέων μελών, την υποστήριξη των οργανώσεων και των επιχειρήσεων, την βοήθεια των παλιών μελών στη λήψη νέων πρωτοβουλιών, και τη διευκόλυνση της επικοινωνίας στα πλαίσια της κοινότητας. Σήμερα υπάρχουν 360 ατομικά μέλη και 32 οργανώσεις στο NFA. Κάθε χρόνο τα μέλη του συμβουλίου και οι *Listener Conveners* εκλέγονται από τα μέλη της οργάνωσης, τα οποία συστήνουν μηνιαίες κοινοτικές συναντήσεις, όπου αποφασίζονται τα ευρεία θέματα της οικοκοινότητας.

Το **οικολογικό αποτύπωμα** είναι μια προσπάθεια μέτρησης του **συνολικού περιβαλλοντικού αντίκτυπου των ανθρώπινων δραστηριοτήτων σε μια δεδομένη περιοχή**. Τα αποτελέσματα μετρούν την ποσότητα γης και νερού που απαιτεί ο πληθυσμός για την παροχή των πόρων που χρησιμοποιούν και για την απορρόφηση των απορριμμάτων τους. Οι μετρήσεις που χρησιμοποιούνται μετατρέπουν τα παραπάνω σε ένα μέγεθος γης, τα παγκόσμια εκτάρια –global hectares (gha). Είναι ευρέως αποδεκτό ότι η ανθρώπινη επιρροή στον πλανήτη αυτή τη στιγμή ξεπερνά τη διαθέσιμη ικανότητα των φυσικών συστημάτων για την υποστήριξή της, και ότι οι δυτικές χώρες έχουν τυπικά μία χρήση πόρων που θα απαιτούσε τρεις πλανήτες για τη διατήρησή τους, αν κάθε κάτοικος στη Γη είχε παρόμοιο αντίκτυπο. Τον Οκτώβριο του 2006 προκαταρκτικά αποτελέσματα της έρευνας οικολογικού αποτυπώματος για το Findhorn Ecovillage που έγιναν από το *Sustainable Development Research Centre* του UHI Millennium Institute επιβεβαίωσαν ότι οι οικοκοινότητες μπορούν να «πατήσουν» σημαντικά πιο απαλά στη γη από ότι πιο συμβατικές κοινότητες. Η έρευνα έδειξε ότι το οικολογικό αποτύπωμα του Findhorn είναι το μισό από το εθνικό μέσο του Ηνωμένου Βασιλείου. Ιδιαίτερα σημαντικά ήταν τα αποτελέσματα στον τομέα της τροφής, της χρήσης του σπιτιού και της ενέργειας, και της κατανάλωσης και των ιδιοκτησιών.

Το Findhorn Ecovillage έχει λάβει διάφορα βραβεία ανά τα χρόνια λειτουργίας του για τις οικολογικές πρακτικές του και τα μοντέλα αειφόρου διαβίωσης που προτείνει, και έχει κερδίσει την αναγνώριση και υποστήριξη από πολύ κόσμο και φορείς. Υπάρχουν ωστόσο και αρκετές **κριτικές** για την κοινότητα, οι οποίες όμως τείνουν να συγκεντρώνονται στον **εκλεκτικό πνευματισμό** της κοινότητας, παρά στις περιβαλλοντικές πρακτικές της. Υπάρχει μια δήλωση κύριων αξιών για την οικοκοινότητα, η οποία ονομάζεται "*Common Ground*", αλλά επικεντρώνεται κυρίως στις επιθυμητές διαπροσωπικές σχέσεις, παρά στην υπαγόρευση μιας πνευματικής φιλοσοφίας. Ενστάσεις έχουν υπάρξει κατά καιρούς από τους υπόλοιπους κατοίκους της περιοχής για την **επέκταση του αιολικού πάρκου**, οι οποίες όμως ξεπεράστηκαν, καθώς επίσης η οικοκοινότητα έχει δεχτεί κριτικές για την **πραγματική ή μη υποστήριξη των αξιών** της για χαμηλό οικολογικό αποτύπωμα και βιώσιμη διαβίωση, καθώς υφίστανται παραδείγματα πρακτικών και κατασκευών μέσα στα πλαίσια της κοινότητας που αμφισβητούν τις παραπάνω αξίες. Παρόλα αυτά, το Findhorn Ecovillage είναι ένα από τα μεγαλύτερα εκπαιδευτικά κέντρα της **Gaia Education** προσφέροντας βιωσιμότητα αιχμής και πληθώρα εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε επισκέπτες από όλο τον κόσμο.

- όρια οικισμού
- οικιστικά οικόπεδα
- δασοκομία
- ▨ αγροδασοκομία
- ▨ καλλιέργεια
- ▨ σπορώνες
- ▨ βοσκοτόπια
- ▨ ελεύθεροι χώροι
- ▨ αστική περιοχή
- ▨ χώροι εκπαίδευσης
- ▨ κύριοι δρόμοι
- ▨ θάλασσα

εικ. 9: τοπογραφικό διάγραμμα του Findhorn Ecovillage. Ιδία επεξεργασία

3.2.2. Ecovila Barus, 2000, Goiás, Βραζιλία²⁴

Η Βραζιλία είναι μια πολύ προοδευτική χώρα με ισχυρό δίκτυο permaculture. Το 2000 και 2001 ο Scott Pittman κλήθηκε να διδάξει δύο σεμινάρια EcoVillage Training, για την έναρξη μιας συνειδητής κοινότητας με εστίαση στο permaculture. Το Ecovila Barus, που βρίσκεται στην ξηρή περιοχή της κεντρικής Βραζιλίας, είναι ένα έργο του Ινστιτούτου Μόνιμης Καλλιέργειας και Οικοκοινοτήτων του Cerrado -Instituto de Permacultura e Ecovilas do Cerrado. Το σεμινάριο περιελάμβανε αρχιτέκτονες, πολεοδόμους, χωροτάκτες, και άλλους επαγγελματίες του σχεδιασμού, των οποίων η εργασία ήταν να αναπτύξουν ένα σχέδιο για το Ecovila Barus. Τώρα το Ecovila Barus είναι ένα **εκπαιδευτικό κέντρο βιωσιμότητας, ίσως αυτό με τη μεγαλύτερη επιρροή σε όλη τη χώρα, με εστίαση στο permaculture**, στη φυσική κατασκευή κτιρίων, την κατάλληλη τεχνολογία και το σχεδιασμό οικοκοινοτήτων.

7. Αεροφωτογραφία της περιοχής Field of Dreams του Findhorn, φωτογραφία: ASandP team, Απρίλιος 2012, πηγή: www.asandp.co.uk

8. "Whisky Barrel Dwellings", σπίτια φτιαγμένα από ανακυκλωμένα βαρέλια ούισκου, πηγή: www.ecoarc.co.uk

9. Η κοινότητα του Findhorn μπροστά στο κοινοτικό κέντρο, πηγή: διαδίκτυο

24. Πηγή: Ιστότοπος "Permaculture Institute", www.permaculture.org

3.3. Αστικές προσπάθειες ανασυγκρότησης

3.3.1. Fristaden Christiania, 1971, Κοπεγχάγη, Δανία²⁵

Η Fristaden Christiania –σε ελληνική μετάφραση η «ελεύθερη πολιτεία» της Κριστιανίας– είναι μία **αυτοανακηρυχθείσα αυτόνομη γειτονιά** περίπου 900 κατοίκων, στην περιοχή Christianshavn, στο κέντρο της Κοπεγχάγης, πρωτεύουσα της Δανίας. Οι δημοτικές αρχές στην Κοπεγχάγη αντιμετωπίζουν την Christiania ως μια μεγάλη αυτοδιαχειριζόμενη κοινότητα, όμως το εξαιρετικό με αυτήν είναι ότι διέπεται από έναν ιδιαίτερο νόμο, το *νόμο της Christiania*, του 1989, ο οποίος μεταφέρει την εποπτεία της περιοχής από το δήμο της Κοπεγχάγης στο κράτος, που είναι και ο επίσημος ιδιοκτήτης της περιοχής –πρώην στρατιωτική βάση. Αυτό, ως αποτέλεσμα, έδωσε στους κατοίκους της Christiania την **ελευθερία της αυτόνομης διακυβέρνησης**.

Η περιοχή της Christiania αποτελείται από πρώην στρατώνες και τμήματα των τειχών της πόλης. Τα τείχη και η συνοικία της Christianshavn ιδρύθηκαν το 1617, από το βασιλιά Christian IV με την ανάκτηση των χαμηλότερων ακτών και νησιών ανάμεσα στην Κοπεγχάγη και το Amager. Μετά την πολιορκία της Κοπεγχάγης κατά τη διάρκεια των σκληρών πολέμων με τη Σουηδία, τα τείχη ενισχύθηκαν την περίοδο 1682 με 1692, από τον Christian V, για να δημιουργήσουν ένα πλήρες δακτύλιο άμυνας. Τα δυτικά τείχη της Κοπεγχάγης κατεδαφίστηκαν κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, αλλά αυτά στην περιοχή της Christianshavn παρέμειναν. Σήμερα θεωρούνται ανάμεσα στα καλύτερα σωζόμενα αμυντικά έργα του 17ου αιώνα στον κόσμο. Οι στρατώνες στέγαζαν το Σύνταγμα του Βασιλικού Πυροβολικού, τη Διοίκηση Υλικού του Στρατού και εργαστήρια και αποθήκες πυρομαχικών. Λιγότερο χρησιμοποιούμενα μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, οι στρατώνες παρέμειναν εγκαταλελειμμένοι από το 1967 ως το 1971.

Με την αποχώρηση του στρατού η περιοχή παρέμεινε αφύλακτη και παρατηρούνταν σποραδική καταπάτηση από άστεγους που έβρισκαν καταφύγιο στα άδεια κτίρια. Στις 4 Σεπτεμβρίου του 1971, κάτοικοι της γύρω περιοχής έριξαν το φράκτη και κατέλαβαν τμήματα της αχρησιμοποίητης περιοχής για τη μετατροπή τους σε παιδική χαρά. Αν και η κατάληψη δεν ήταν απαραίτητα οργανωμένη από την αρχή, υποστηρίζεται ότι συνέβη ως διαμαρτυρία ενάντια στη δανέζικη κυβέρνηση, καθώς την εποχή εκείνη υπήρχε έλλειψη οικονομικά προσιτής στέγασης στην Κοπεγχάγη. Στις 26 Σεπτεμβρίου του 1971 **κηρύσσεται η Christiania** από τον Jacob Ludvigsen, με άρθρο στο περιοδικό *Hovedbladet* («η κύρια εφημερίδα») που εξέδιδε. Το άρθρο, με τίτλο «Πολίτες κατακτούν την “απαγορευμένη πόλη” του στρατού», ανακοίνωνε ευρέως την **ανακήρυξη της ελεύθερης πολιτείας**. Ο Ludvigsen συνέβαλε στη συγγραφή της δήλωσης αποστολής (mission statement) της Christiania, του 1971, η οποία υποστήριζε: «Στόχος της *Christiania* είναι η δημιουργία μιας αυτοδιαχειριζόμενης κοινότητας στην οποία

25. Πηγές: Ιστότοπος “Christiania”, www.christiania.org

“Christiania for Sale”, άρθρο στον ιστότοπο “Roads & Kingdoms”, 28 Ιουνίου 2012, www.roadsandkingdoms.com

το κάθε άτομο είναι υπεύθυνο για την ευημερία όλης της κοινότητας. Η κοινωνία μας πρέπει να είναι οικονομικά αυτόνομη, και ως τέτοια, φιλοδοξία μας είναι να είμαστε ακλόνητοι στην πεποίθησή μας ότι η ψυχολογική και σωματική εξαθλίωση μπορεί να αποφευχθεί.»

Το πνεύμα της Christiania γρήγορα αναπτύχθηκε σε αυτό του κινήματος των **χίπις**, των καταλήψεων, του **κολλεκτιβισμού** και του **αναρχισμού**, σε αντίθεση με την προηγούμενη στρατιωτική χρήση της περιοχής. Ανάμεσα στους τοπικούς χρήστες υπάρχουν πολλοί δικαιούχοι κοινωνικής ασφάλισης, συνταξιούχοι, μετανάστες και πελάτες κοινωνικών ιδρυμάτων. Χωρισμένες μητέρες, πολλοί άστεγοι και άνεργοι μένουν επίσης εδώ. Αλλά και πολλοί άλλοι, όπως φοιτητές, μουσικοί, καλλιτέχνες, διανοούμενοι και ακαδημαϊκοί επισκέπτονται συχνά την Ελεύθερη Πολιτεία. Η Christiania φιλοξενεί διάφορες επιχειρήσεις όπως ξυλουργούς, σιδεράδες, κατασκευαστές ποδηλάτων, φούρνους καθώς και διάφορα καφέ, εστιατόρια, νυχτερινά κέντρα διασκέδασης, χώρους εκθέσεων, μουσικές σκηνές και ένα παζάρι με μικροπωλητές.

Στην Christiania οι δημιουργικές αξίες και η αναψυχή είναι σε πολύ υψηλή θέση. Επίσης οι κάτοικοι έχουν αναπτύξει τους δικούς τους κανόνες, ανεξάρτητους από τη δανέζικη κυβέρνηση. Στα όρια της πολιτείας απαγορεύεται η κλοπή, η βία, τα όπλα, τα μαχαίρια, τα αλεξίσφαιρα γιλέκα, τα σκληρά ναρκωτικά και τα χρώματα της συμμορίας Bikers. Η λήψη αποφάσεων γίνεται με **συναίνεση όλων των κατοίκων** που επιθυμούν να συμμετέχουν στα συμβούλια της πολιτείας, μία διαδικασία που είναι χρονοβόρα αλλά που είναι κεντρική και καταλυτική στη διατήρηση μιας υγιούς και ενεργούς κοινότητας ανθρώπων. Για τη διευκόλυνση των διαδικασιών υπάρχουν μικρότερα **συμβούλια γειτονιών**, στα οποία συζητούνται μικρότερα ζητήματα γειτονιάς, και προετοιμάζονται τα θέματα που θα συζητηθούν στο κεντρικό συμβούλιο. Επίσης υπάρχουν **εθελοντικές επιτροπές κατοίκων** που ασχολούνται με οικονομικά και πολιτικά ζητήματα και άλλες δράσεις που οργανώνονται στα πλαίσια της κοινότητας. Αν και η δανέζικη κορόνα είναι δεκτή στους δρόμους της Christiania, το **επίσημο νόμισμα** είναι το Løh, το οποίο κόβεται κάθε χρόνο. Οι κάτοικοι πληρώνονται με Løhs και το νόμισμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε όλη την πολιτεία. Εκδόθηκε το 1997, και προηγουμένως χρησιμοποιούσαν το Fed και κάποια στιγμή το Klump. Επίσης για ένα διάστημα υπήρχαν σε κυκλοφορία τα Nemos που ήταν ανταλλάξιμα με κάρναβη.

Τα **ναρκωτικά** ήταν βασικό κομμάτι του αρχικού πολιτισμού της Christiania. Από την ίδρυση της διατηρείται το πνεύμα της αποδοχής των ναρκομανών που δε μπορούν να ανταπεξέλθουν στην εξωτερική κοινωνία, αν και η χρήση και διακίνηση ναρκωτικών έχει δημιουργήσει πολλά προβλήματα κατά καιρούς στην πολιτεία. Οι εξαρτημένοι μπαίνουν και παραμένουν στην Christiania και θεωρούνται το ίδιο αναπόσπαστο κομμάτι της Ελεύθερης Πολιτείας, όσο και οι ενεργοί κοινωνικά και οικονομικά χρήστες. Γι αυτό το λόγο η Christiania αντιμετωπίζεται από πολλούς ως ένα **επιτυχημένο κοινωνικό πείραμα**. Η πολιτεία είναι πολύ γνωστή για το **ελεύθερο εμπόριο μαλακών ναρκωτικών**. Στον κεντρικό δρόμο, γνωστό ως Pusher Street, πωλούνται ανοιχτά, σε μόνιμους πάγκους χασίς και μαριχουάνα. Παρόλα αυτά, **τα σκληρά ναρκωτικά απαγορεύονται στην Christiania**, από το Νοέμβριο του 1979, όταν η κοινότητα κατάφερε να αποκλείσει τους εμπόρους, με κίνημα που έμεινε γνωστό ως "junk blockade". Για χρόνια **το νομικό καθεστώς της περιοχής είναι σε εκκρεμότητα**, εξαιτίας

- όρια οικισμού
- κτιριακά κελύφη
- ▬ περιοχή προστασίας
- αγροδασοκομία
- ▧ οπоровνες
- ▨ αστικός ιστός
- ▩ ελεύθεροι χώροι
- 🍃 πεζοδρομοι
- - - διαδρομές
- κανάλια

▲ εικ. 10: τοπογραφικό διάγραμμα της Fristaden Christiania. Ιδία επεξεργασία

διαφορετικών δανέζικων κοινοτήτων που έχουν προσπαθήσει, αποτυχημένα, να απομακρύνουν τους κατοίκους της Christiania. Με πρόσχημα την καταστολή της διακίνησης ναρκωτικών και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και των διατηρητέων κτιρίων η αστυνομία πραγματοποιεί επανειλημμένες εφόδους στην πολιτεία, και οι κυβερνήσεις έχουν περάσει διάφορους νόμους για την περιοχή. Τα τελευταία 15 χρόνια έχουν απαγορεύσει την κατασκευή κτιρίων στη συνοικία και από το 1994 **οι κάτοικοι πληρώνουν φόρους** για νερό, ρεύμα, διαχείριση απορριμμάτων κλπ. Οι ενέργειες αυτές θεωρούνται από την κοινότητα ως στρατηγικές της κυβέρνησης για την **υπονόμευση της συλλογικής αυτοδιαχείρισης** της Christiania. Σχεδιάζεται η εξαγορά κατασκευαστικών δικαιωμάτων από ιδιωτικές επιχειρήσεις, σε μια προσπάθεια εξαναγκασμού της Ελεύθερης Πολιτείας να δεχθεί το πρότυπο της ιδιωτικής παρουσίας και του καπιταλισμού της αγοράς. Οι κάτοικοι έχουν κάνει αίτημα για **συλλογικά δικαιώματα χρήσης** όλης της περιοχής, αλλά αγνοήθηκε από την κυβέρνηση, η οποία πέρασε νόμο το 2004 που καταργεί τη συλλογικότητα και αναγνωρίζει τα 900 μέλη της ως ιδιώτες. Το 2006 πρότεινε τη μετατροπή της Christiania σε μικτή εναλλακτική κοινότητα και περιοχή κατοικίας προσθέτοντας κατοικίες για 400 νέους κατοίκους. Οι υφιστάμενοι κάτοικοι θα είχαν το δικαίωμα παραμονής, με την προϋπόθεση καταβολής κανονικών ενοικίων για τις εγκαταστάσεις. Η Christiania απέρριψε το σενάριο, φοβούμενη τη μετατροπή της Ελεύθερης Πολιτείας σε κανονική γειτονιά της Κοπεγχάγης. Η ιδέα των ιδιωτικών κατοικιών εμφανίζεται ως ασυμβίβαστη με τη συλλογική ιδιοκτησία της Christiania. Με στόχο την παρουσίαση λογικής χρήσης μετά από ενδεχόμενο «καθαρισμό» της περιοχής, κηρύχθηκε από την κυβέρνηση αρχιτεκτονικός διαγωνισμός, χωρίς όμως να γίνει δεκτή τελικά κάποια πρόταση από την κριτική επιτροπή.

Η Christiania αντέτεινε στα σχέδια της κυβέρνησης για κανονικοποίηση τη δική της **πρόταση σχεδιασμού βασισμένη στην κοινότητα**, η οποία, μετά από 8 μήνες εσωτερικών εργασιών και συναντήσεων, κέρδισε τη συναίνεση στην κοινή συνάντηση της κοινότητας πριν δημοσιευτεί, στις αρχές του 2006. Το ίδιο σχέδιο ανάπτυξης της Christiania τιμήθηκε με το βραβείο *"Initiative Award of the Society for the Beautification of Copenhagen"* το Νοέμβριο του 2006 και το σχέδιο έχει λάβει θετική προσοχή από το δήμο της Κοπεγχάγης και το πρόγραμμα **"Agenda 21 Society"** για τους στόχους βιωσιμότητας και τις δημοκρατικές διαδικασίες του. Τα τελευταία χρόνια, μετά από σκληρές διαπραγματεύσεις και συγκρούσεις με την κυβέρνηση, οι κάτοικοι της Christiania συμφώνησαν να συγκεντρώσουν τα χρήματα για **να αγοράσουν επίσημα τη γη** σε τιμή χαμηλότερη της αγοράς. Η κίνηση αυτή δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα, και προκαλεί αντιφατικές αντιδράσεις, καθώς πλήττει σε ένα βαθμό την έννοια της αυτονομίας και την αναρχική διάσταση της πολιτείας.

Η Christiania ανήκει στο παγκόσμιο δίκτυο οικοκοινοτήτων, με **προστατευόμενο φυσικό περιβάλλον** και τοπική καλλιέργεια και παραγωγή προϊόντων από τους κατοίκους. Αλλά σε μία περιοχή στο κέντρο της Κοπεγχάγης με υψηλή αξία γης, και έντονες ιστορικές διαμάχες, δίνεται **έμφαση στην πολιτική διάσταση** του τόπου και της κοινότητας, απομακρύνοντας το ενδιαφέρον των επισκεπτών, ερευνητών, αλλά και των ίδιων των κατοίκων σε ένα βαθμό, από την περιβαλλοντική και βιώσιμη λειτουργία του οικισμού. Το αποτέλεσμα είναι μία **κλειστή, εσωστρεφής κοινότητα**, ένα ενδιαφέρον αστικό πείραμα που **αγγίζει τα όρια της ουτοπίας**, με έντονη πολιτική αστάθεια.

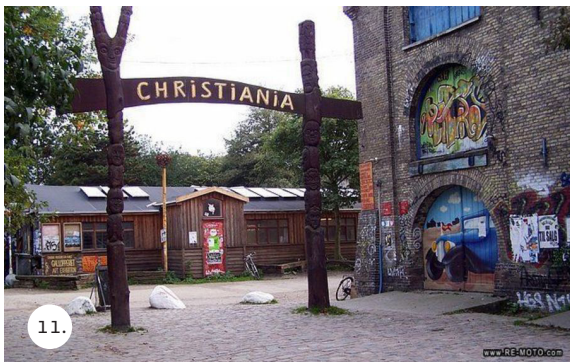

10.

10. Αεροφωτογραφία της Frishtaden Christiania, πηγή: διαδίκτυο

11. Είσοδος στην Frishtaden Christiania, πηγή: www.re-moto.com

12. "The banana house" στη Frishtaden Christiania, πηγή: διαδίκτυο

11.

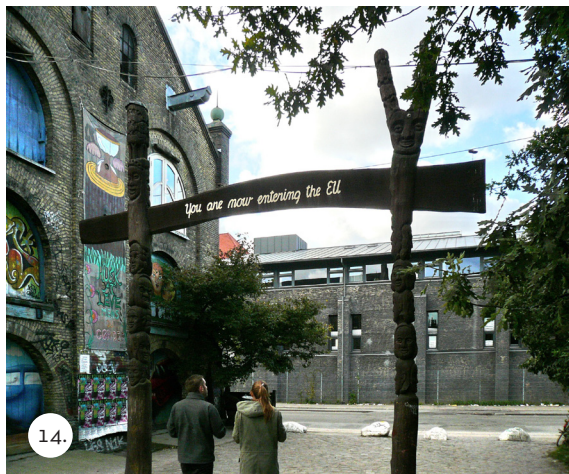
12.

13.

13. Αεροφωτογραφία της Frishtaden Christiania, πηγή: διαδίκτυο

14. "You are now entering the EU", έξοδος από τη Frishtaden Christiania, φωτογραφία: Steffen Hillebrand, πηγή: wikipedia

14.

6. Άποψη του συγκροτήματος Bed ZED,
φωτογραφία: T. Chance, Μάρτιος 2007,
πηγή: www.flickr.com

7. Αεροφωτογραφία του BedZED, πηγή:
www.paulineveron.blogspot.gr

3.3.2. **BedZED - Beddington Zero (fossil) Energy Development, 2002, Λονδίνο, Αγγλία**²⁶

Το BedZED είναι μία από τις μεγαλύτερες βιώσιμες κοινότητες μικτής χρήσης στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ξεκίνησε ως ιδέα από την κοινωνική επιχείρηση BioRegional²⁷ αναπτύχθηκε σε συνεργασία με την εταιρεία The Peabody Trust και σχεδιάστηκε με την αρχιτεκτονική ομάδα Bill Dunster Architects. Ολοκληρώθηκε το 2002, σε μία γειτονιά στα προάστια του Λονδίνου. Σήμερα φιλοξενεί 220 κατοίκους που ζουν σε 100 σπίτια και διαμερίσματα. Επίσης υπάρχουν 2500μ² εμπορικών χρήσεων, και κοινοτικός χώρος. Το όνομα Beddington Zero (fossil) Energy Development συμπυκνώνει το όραμα πίσω από την προσπάθεια –την **ανάπτυξη του πρώτου μεγάλης κλίμακας οικισμού με ουδέτερο ισοζύγιο άνθρακα ή μηδενική κατανάλωση ορυκτών καυσίμων**, με στόχο την κάλυψη όλων των ενεργειακών του απαιτήσεων από ανανεώσιμη ενέργεια παραγόμενη επιτόπου. Οι κύριες πρωτοβουλίες και στρατηγικές για την επίτευξη του οράματος περιλαμβάνουν έξυπνη διαχείριση του χώρου με φυτεμένα δώματα, θερμική και ενεργειακή αποδοτικότητα με παθητικό ενεργειακό σχεδιασμό και καλό φυσικό φωτισμό, οικολογικό σχεδιασμό του περιβάλλοντα χώρου και των μετακινήσεων, συστήματα για την παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας και οικολογική κατασκευή. Οι μετρήσεις των αποτελεσμάτων έχουν δείξει ότι η κατανάλωση ενέργειας των νοικοκυριών είναι κατά 45% μικρότερη σε σχέση με τη μέση κατανάλωση της γύρω περιοχής, η χρήση θέρμανσης κατά 80% μικρότερη, και οι εκπομπές άνθρακα κατά 70% λιγότερες, σε σύγκριση με παρόμοιες κατοικίες κτισμένες την ίδια περίοδο. Η πειραματική μονάδα βιομάζας για συμπαραγωγή ηλεκτρισμού και ενέργειας (CHP) δεν

ήταν επιτυχημένη, γιατί η κλίμακά της ήταν πολύ μικρή για λειτουργία, τεχνικά και οικονομικά. Υπάρχουν σχέδια για αντικατάστασή της με λέβητα καυσόξυλων. Από την άλλη τα φωτοβολταϊκά ήταν πολύ επιτυχημένα, παράγοντας το 20% των συνολικών απαιτήσεων σε ηλεκτρισμό. Παρόλα αυτά το BedZED υπήρξε ισχυρή επιρροή στη γένεση της πολιτικής της κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου για την υποχρέωση όλων των νέων σπιτιών να είναι μηδενικής εκπομπής άνθρακα έως το 2016. Η εμπειρία με το πειραματικό CHP προειδοποιεί ενάντια στην απαίτηση για επιτόπια παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας, σε κάθε περίπτωση. Αποδεικνύεται η σημασία λήψης ευθύνης από την κυβέρνηση και τις επιχειρήσεις δημόσιας ωφέλειας για την παραγωγή δικτύου ανανεώσιμου ηλεκτρισμού με εισαγωγή τοπικής, αποκεντρωμένης αναπαραγωγής ηλεκτρισμού ως σημαντικό τμήμα αυτής της στρατηγικής. Το πολύχρωμο και σύγχρονο ύφος του BedZED το καθιστά τοπόσημο ανάπτυξης, τόσο οπτικά όσο και με όρους κοινωνικών και περιβαλλοντικών πιστοποιήσεων. Οι δρόμοι «προτεραιότητας πεζών» και η πρόβλεψη για μπαλκόνια και κήπους για κάθε σπίτι, είναι στοιχεία που φέρνουν το ιδεώδες της κηπούπολης στον 21ο αιώνα. Παρόλη την επιτυχία του σχεδιασμού, οι κάτοικοι και ο τρόπος ζωής τους είναι αυτός που διαμορφώνει τελικά την επιτυχία ή αποτυχία του προγράμματος. Μόνο στις περιπτώσεις που δεσμεύονται πλήρως στις αλλαγές στον τρόπο ζωής γίνονται εμφανή τα αποτελέσματα της προσπάθειας για βιωσιμότητα.

26. Πηγή: "The prototype: BedZED", στον ιστότοπο "One Planet Communities", www.oneplanetcommunities.org

27. Η BioRegional είναι μια επιχειρηματική φιλανθρωπική οργάνωση, που εφευρίσκει και προσφέρει μια μεγάλη γκάμα πρακτικών λύσεων για βιωσιμότητα, www.bioregional.com

4.

4. Συμπεράσματα: το ιστορικό παρελθόν ανάλογων προσπαθειών, κριτική θεώρηση και ερευνητικά ερωτήματα

4.1. Το ιστορικό παρελθόν ανάλογων προσπαθειών

Αυτό που περιγράφηκε ως σχεδιασμός βιώσιμων κοινοτήτων και αναλύθηκε και στα παραδείγματα πρέπει να δηλώσουμε ότι δεν αποτελεί μια πρωτοφανή προσπάθεια στην ευρωπαϊκή ιστορία, μολονότι στην εποχή μας εμφανίζεται ως περισσότερο ώριμο και περισσότερο επεξεργασμένο. Σε όλο το εύρος της νεότερης δυτικής ιστορίας που γνωρίζουμε υπάρχουν κοινότητες που προσπαθούν να αποσπαστούν και να λειτουργήσουν με σχετική αυτονομία, είτε για λόγους πολιτικής ρήξης, είτε για λόγους θρησκευτικής ρήξης, είτε για λόγους οικονομικής και παραγωγικής επιβίωσης. Τέτοιες κοινότητες μπορούν να συσχετιστούν με τις ουτοπιστικές προσπάθειες των **Ουτοπιστών Σοσιαλιστών**²⁸ αλλά επίσης και με τις **θρησκευτικές κοινότητες** που, κυρίως στην περιοχή των Ηνωμένων Πολιτειών, προσπάθησαν να αποκοπούν από την υπόλοιπη κοινωνία και να διατηρηθούν σε μια σχετικά αυτάρκη οικονομία, ούτως ώστε να μην υποχρεώνονται να υποβληθούν στους πολιτικούς και θρησκευτικούς καταναγκασμούς που ασκούσε η επίσημη κοινωνία. Σε πολύ νεότερη περίοδο έχουμε το παράδειγμα των αγροτικών κοινοτήτων που οργάνωσαν οι εβραϊκές κοινότητες στο Ισραήλ, τα **κιμπούτς**²⁹. Στα τέλη της δεκαετίας του '50 στις ΗΠΑ το κίνημα **Garden City**³⁰, που υποστηρίζεται από τον συγγραφέα Lewis Mumford, τον αρχιτέκτονα και πολεοδόμο Clarence Stein και άλλους, επέμενε στη σημασία μιας μικρής κλίμακας πόλης σε ισορροπία με τον φυσικό κόσμο. Μολονότι αυτά τα παραδείγματα δεν είναι απολύτως ταυτόσημα με τις οικοκοινότητες της σημερινής εποχής, εντούτοις φαίνεται να έχουν κάποιους σημαντικούς χειρισμούς, κυρίως ως προς την προσπάθεια αυτοτέλειας της οργάνωσής τους.

28. Στα τέλη του 18ου - αρχές του 19ου αιώνα, στο ζοφερό κοινωνικό τοπίο της Βιομηχανικής Επανάστασης, με την ανάπτυξη της βιομηχανικής παραγωγής και την εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης των εργαζομένων εμφανίστηκαν σταδιακά μερικοί προοδευτικοί διανοούμενοι που προτείνουν διάφορες μορφές κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης με σκοπό να αποφύγει η κοινωνία την εξαθλίωση των μελών της. Οι διανοούμενοι αυτοί πρότειναν την αντικατάσταση του καπιταλιστικού συστήματος με ένα σοσιαλιστικό και καλούσαν τους καπιταλιστές να πεισθούν για να γίνει αυτή η αλλαγή, μη κατανοώντας ότι οι κεφαλαιοκράτες ποτέ δεν θα συναινούσαν καλοπροαίρετα σε μια τέτοια αλλαγή. Για το λόγο αυτό ονομάστηκαν ουτοπιστές. Οι κυριότεροι εκπρόσωποί τους ήταν οι Henri de Saint Simon (1760-1825), Charles Fourier (1772-1837), Étienne Cabet (1778-1856), Robert Owen (1771-1856) και William King (1786-1865). Αυτή την περίοδο εμφανίζονται οι πρώτες απόπειρες για την εφαρμογή στην πράξη «συνεταιριστικών - σοσιαλιστικών κοινοτήτων» βασισμένων στις ιδέες των ουτοπιστών σοσιαλιστών. Οι κοινότητες αυτές δεν κατόρθωσαν να λειτουργήσουν αυτόνομες και να επεκταθούν με ειρηνικό τρόπο, ώστε το καπιταλιστικό σύστημα να εξελιχθεί σε σοσιαλιστικό, παρόλα αυτά άφησαν πίσω τους μία πλούσια παρακαταθήκη ιδεών και εμπειριών που αργότερα θα παίξουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των σύγχρονων συνεταιριστικών ιδεών.

29. Τα κιμπούτς -kibbutz, πλ. kibbutzim- είναι συλλογικές συνειδητές κοινότητες στο Ισραήλ, που παραδοσιακά βασιζόνταν στην καλλιέργεια. Ξεκίνησαν στις αρχές του 20ου αιώνα ως ουτοπικές κοινότητες, συνδυάζοντας το σοσιαλισμό και το σιωνισμό σε μια μορφή πρακτικής εργασίας. Σήμερα υπάρχουν περίπου 270 κιμπούτς στο Ισραήλ και παρέχουν περίπου το 40% της αγροτικής παραγωγής και το 10% της βιομηχανικής παραγωγής της χώρας.

30. Οι Mumford και Stein, αντλώντας στοιχεία από τους Βρετανούς προδρόμους τους, Ebenezer Howard και Patrick Geddes, έγραψαν για πόλεις με ζώνες κοινοτικού πρασίνου, για την ενσωμάτωση πόλης και υπαίθρου.

4.2. Κριτική θεώρηση των σύγχρονων προσπαθειών

Σήμερα, στον 21ο αιώνα, στα πλαίσια της σύγχρονης πολυδιάστατης κρίσης, τίθενται σε αμφισβήτηση οι βάσεις της δυτικής κοινωνίας, δηλαδή ουσιαστικά το κοινωνικό και πολιτικό της ήθος. Επομένως αυτό που αντιμετωπίζουμε στα πλαίσια των οικοκοινοτήτων ή των προσπαθειών permaculture, οι οποίες πιθανόν να μη διαθέτουν την πολιτική ωριμότητα που θα θέλαμε, είναι η προβολή της βασικής θέσης, σύμφωνα με την οποία **δε μπορεί να υπάρξει περιβαλλοντική ανατροπή των σημερινών συνθηκών χωρίς την ταυτόχρονη οικονομική και πολιτική μετατροπή που θα σήμαινε εντέλει τη μεταβολή του ήθους των δυτικών κοινωνιών**. Το πρόβλημα εμφανίζεται έτσι ως εξαιρετικά οξύ γιατί το κυρίαρχο πολιτικό και οικονομικό σύστημα, αυτό που αποκαλούμε κεφαλαιοκρατική προσέγγιση, έχει δομηθεί με τελειώς διαφορετικούς όρους, με τέτοια ιδρυτική διαφορά ως προς τις απαιτήσεις μας, ώστε προσεγγίσεις σαν αυτή του permaculture, ακόμα και σε αυτό το απλό επίπεδο που δεν θέτει προβλήματα επαναστατικών συγκρούσεων ή σοβαρών κοινωνικών συγκρούσεων, να εμφανίζονται ως **ουτοπικές**. Μέσα σε αυτό το κυρίαρχο σύστημα μία προσπάθεια εφαρμογής βιώσιμης κοινότητας σε αστικό περιβάλλον είναι αδύνατη, παρά μόνο με όρους **αυτοοργάνωσης επιμέρους μικρότερον ομάδων**, και για αυτό το λόγο το permaculture είναι αναγκασμένο να ξεκινήσει από «το σπίτι» για να φτάσει στη χώρα. Αυτή ακριβώς η θέση είναι που κάπως οσμίζεται το permaculture, ότι δηλαδή στο βαθμό που αυτό δε μπορεί να καταστεί κεντρική πολιτική και οικονομική θέση, πρέπει να ξεκινήσει από την αυτοοργάνωση πολλών μικρών ομάδων.

4.3. Ερευνητικά ερωτήματα και προσωπικές θέσεις

Τα παραπάνω υποστηρίζονται και από τη θεωρία του M. Bookchin, ο οποίος, ήδη στα μέσα της δεκαετίας του '50, έγραφε ότι **όλα τα οικολογικά προβλήματα ανάγονται σε κοινωνικά προβλήματα** και ως εκ τούτου δε μπορούν να κατανοηθούν, ούτε φυσικά να επιλυθούν, χωρίς την κατανόηση της παρούσας μορφής της κοινωνίας.³¹ Ο τρόπος που οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν ο ένας τον άλλο στις σύγχρονες κοινωνίες, μέσω της **ιεραρχικής νοοτροπίας** και των ταξικών και ιεραρχικών θεσμών, είναι καθοριστικός στην αντιμετώπιση της οικολογικής κρίσης, αφού αποτελεί τη γενεσιουργό αιτία της ιδέας της κυριαρχίας επί του φυσικού κόσμου. **Πώς μπορεί να οργανωθεί μια κοινότητα, γεωγραφικά περιορισμένη, που να μη φέρει την κακοδαιμονία της «μικρής κοινωνίας» και να δημιουργεί σχέσεις ισότητας, συντροφικότητας και οικειότητας μεταξύ των μελών της αλλά και σε σχέση με τις άλλες κοινότητες και με το υπόλοιπο φυσικό περιβάλλον;**

Σε όλη τη διάρκεια της σύγχρονης ιστορίας το **ψυχρό και απρόσωπο περιβάλλον της πόλης** υποβαθμίζει την ανθρώπινη ζωή, τόσο αισθητικά όσο και πνευματικά, ωθώντας τους κατοίκους στα ψυχολογικά τους όρια. Και σε αυτές τις τεράστιες πόλεις, η **εργασία**

31. "Κοινωνική Οικολογία και ελευθεριακός κοινοτισμός", άρθρο στην εφημερίδα "Ευτοπία", 17η έκδοση, Ιούνιος 2009 50

απεκδύεται οποιουδήποτε νοήματος. Για τους κατοίκους των αστικών περιοχών η άσκηση ενός επαγγέλματος δεν έχει πια κανένα περιεχόμενο. Η εργασία είναι άχρηστη, ανιαρή και γεμάτη επαναλήψεις, δε διαθέτει ίχνος φαντασίας και δημιουργικότητας. Η ίδια η δυνατότητα της εργασίας έχει μετατραπεί σε προϊόν. Οι πολίτες έχουν μετατραπεί σε καταναλωτές και σε φορολογούμενους. Η πολιτική σφαίρα είναι ανύπαρκτη. Υπό αυτές τις συνθήκες οι άνθρωποι γίνονται στην καλύτερη περίπτωση αδιάφοροι ο ένας για τον άλλο και στη χειρότερη αποκτηνωμένοι. Ακόμη και η οικογενειακή ζωή υποφέρει. Οι άνθρωποι χάνουν την κοινωνική βάση της ατομικότητάς τους, και πολύτιμων προσωπικών αρετών όπως η ανεξαρτησία, η συμπόνια και η αίσθηση της δικαιοσύνης. **Υπάρχουν άραγε τρόποι να πολεμήσουμε την κυριαρχία της αστικής πολεοδομίας μέσα σε ένα τεράστιο χωνευτήρι όπως είναι μια μεγαλούπολη;**

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, η **ασφάλεια** είναι μια έννοια η οποία έχει εισχωρήσει στο καθημερινό μας λεξιλόγιο τα τελευταία χρόνια. Οι ευρωπαϊκές κοινωνίες και ιδιαίτερα η ελληνική ήρθαν και έρχονται αντιμέτωπες με το ζήτημα της ασφάλειας με ιδιαίτερη ένταση κυρίως την τελευταία δεκαετία. Ωστόσο, πέρα από τους θεσμούς και τις τεχνικές οι οποίες επιστρατεύονται ώστε να επιτευχθεί αυτό που εσχάτως θεωρείται ως ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά αγαθά, έχει νόημα να προβληματιστεί κανείς γύρω από τον τρόπο με τον οποίο καθένας από μας και οι κοινωνίες μας προσλαμβάνουν ή εσωτερικεύουν το ιδεώδες της ασφάλειας. Η **ηθική της ασφάλειας** έχει αλώσει όλες τις πτυχές της ζωής, με πιο κρίσιμη μεταξύ αυτών την αντίληψη των ανθρώπων γύρω από την κοινή τους ζωή. Ο Άλλος αντιμετωπίζεται ως εν δυνάμει απειλή. Οι άνθρωποι στερούνται γνωριμίες και εμπειρίες που μπορεί να είναι ευχάριστες ή ωφέλιμες, προκειμένου να αποφύγουν το ενδεχόμενο ρίσκο.³² Με ανάλογο τρόπο, ο σύγχρονος άνθρωπος αντιμετωπίζει τη φύση ως ανταγωνιστικό αντίθετο του ανθρώπινου πολιτισμού, έχοντας απολέσει τη συνείδηση πως αποτελεί και ο ίδιος τμήμα της. Η φύση, στο βαθμό που δεν είναι ανθρωπογενής μακέτα, αντιμετωπίζεται ως ένα χάος πλήρες κινδύνων και απειλών. Το πρόβλημα εντείνεται με την πάροδο του χρόνου και την αυξανόμενη απομάκρυνση του ανθρώπου από το περιβάλλον. Η λύση που προβάλλεται από τη λογική της ασφάλειας είναι η περαιτέρω οριοθέτηση μεταξύ ανθρώπου και φύσης, μεταξύ πολιτισμικού και φυσικού περιβάλλοντος. Η επαφή με τη φύση προϋποθέτει τις ενδεδειγμένες προφυλάξεις. Ο άνθρωπος καλείται να λειτουργεί μέσα στο περιβάλλον με τους δικούς του όρους. **Μπορεί να αναγεννηθεί η έννοια αλλά και η μορφή του Δημόσιου χώρου τη στιγμή που το κράτος επιβάλλεται μέσα από την πολεοδομική και την αστυνομική καταστολή σε κάθε γωνιά της πόλης; Υπάρχουν σημεία στην πόλη που δύνανται να αναδειχτούν σε χώρους ελευθερίας όταν όλοι οι δρόμοι της μεγαλούπολης ελέγχονται από εκατοντάδες κάμερες και χιλιάδες κρατικούς, δημοτικούς και ιδιωτικούς αστυνομικούς; Σε ποιο πλαίσιο μπορεί να γεννηθεί μια κοινότητα που να φιλοξενεί ανθρώπους που εκλογικεύουν τους φόβους τους και δεν περιχαράκωνονται στον ιδιωτικό τους χώρο, ενώ, ταυτόχρονα, δημιουργεί θεσμούς που εξασφαλίζουν τη συμμετοχή όλων στις κοινές υποθέσεις;**

32. M. Hern, "Watch Yourself: Why Safer Isn't Always Better", New Star Books, June 2007

Η δημιουργία **αυτοδιαχειριζόμενων αστικών κήπων**, σε επίπεδο γειτονιάς, μέσα από τη δραστηριοποίηση **αυτόνομων τοπικών συλλογικοτήτων** φαντάζει σενάριο ικανό να δημιουργήσει την επιθυμητή αλλαγή. Κενά οικόπεδα και κτίρια που προσφέρονται απλόχερα από τον κατακερματισμένο αστικό ιστό μπορούν να αποτελέσουν το χωρικό πλαίσιο αυτής της προσπάθειας. Η οργάνωση μέσα από **λαϊκές συνελεύσεις**, που θα κινούνται στο πλαίσιο της **άμεσης δημοκρατίας** μπορεί να αποτελέσει το πολιτικό σκηνικό από την άλλη, το στοιχείο αυτό που θα δώσει οστά στο κομμάτι της αυτοδιαχείρισης.

Οι κήποι αυτοί λειτουργούν ως **κέντρα γνώσης** για πράγματα που οι άνθρωποι της μεγαλούπολης στάθηκε αδύνατο να μάθουν αλλά και **κέντρα παραγωγής** μιας μικρής μερίδας των τροφίμων τους από τους ίδιους. Φέρνουν σε **ουσιαστική επαφή** τον κάτοικο της μεγαλούπολης έστω και με ένα κομμάτι της γης, σαν ένα γεγονός ζωντανό στην καθημερινή του ζωή. Επιφέρουν ουσιαστικές βελτιώσεις στο **αστικό περιβάλλον**, αναζωπυρώνοντας την ιδέα της εναρμονισμένης πόλης με το **φυσικό περιβάλλον** (η ουτοπία της Κηπούπολης) και ασκώντας έμπρακτη κριτική στην αστική πολεοδομία (η πραγματικότητα της τσιμεντούπολης). Παράλληλα λειτουργούν ως πεδία θετικής πολιτικής κοινωνικοποίησης που διασφαλίζει την **ουσιαστική συμμετοχή**, την **αυτόνομη συλλογικοποίηση** και την αντίστοιχη **ευθύνη**. Καταφέρνουν να γίνουν το μέσο για την **κοινωνική οργάνωση**, την **πολιτιστική αναγέννηση**, την **οικολογική ανάπλαση** και τη **διανοητική ανύψωση**. Αντλούν από όλα τα στρώματα της κοινότητας, που συχνά μένει αποκομμένη από τη διαδικασία ανάπτυξης. Μέσα από όλα τα παραπάνω ενισχύουν την **αυτοδυναμία της κοινότητας** με ένα σημαντικό συμβολικό τρόπο. Οι κήποι αυτοί είναι «**μικρόκοσμοι δημοκρατίας**»³³ όπου οι άνθρωποι καθιερώνουν μια αίσθηση κοινότητας και συνάμα μια αίσθηση ότι ανήκουν στη γη.

Τέτοιες προσπάθειες παρόλα αυτά διατρέχουν τον κίνδυνο –όπως πολλά από τα παραδείγματα που αναλύσαμε παραπάνω- να βρεθούν αποκομμένες, στο περιθώριο του συστήματος, **εσωστρεφείς πυρήνες** που δεν επηρεάζουν τις ευρύτερες κοινωνικές σχέσεις και δεν εμπνέουν την αλλαγή. Εξέρχονται από το σύστημα, όμως αυτό σημαίνει ότι εξέρχονται και από την κοινωνία. Αντί να προσπαθήσουν να αλλάξουν (ή να καταργήσουν) αυτό το σύστημα, αποφασίζουν απλώς να φύγουν μακριά απ' αυτό, με άλλα λόγια αποδέχονται πλήρως το σημερινό θεσμικό πλαίσιο καθώς δεν ενδιαφέρονται για την αντικατάστασή του με κάποιο άλλο. Πάσχουν από μερικότητα της σκέψης αλλά και από «**δεκτικότητα προς την ετερονομία**».³⁴ **Είναι εντέλει εφικτή η δημιουργία μιας αυτόνομης, βιώσιμης κοινότητας, στην καρδιά του αστικού ιστού, η οποία θα είναι παράλληλα ανοιχτή στο περιβάλλον της και θα αποτελεί παράγοντα αλλαγής για αυτό, χωρίς να εισέρχεται στη σφαίρα της ουτοπίας;**

Για την αποφυγή του κινδύνου, και την επιτυχία τέτοιων προσπαθειών, είναι δυνατή η δημιουργία ενός δικτύου, -στα πρότυπα του Παγκόσμιου Δικτύου Οικοκοινοτήτων,

33. C. Ruiz Marrero, "Guerilla Gardens and Urban Ecology", από τη συλλογή κειμένων με τίτλο "Avant Gardening: Ecological struggle in the City and the World", Autonomedia, 1999

34. Α. Γκεζερλής, "Αυτοδιεύθυνση: θρησκεία, σπριτουαλισμός, ή πολιτική εγρήγορση;", άρθρο στην εφημερίδα "Ευτοπία", 5η έκδοση, Ιούλιος 2000

αλλά με πιο έντονο κοινωνικό και πολιτικό χαρακτήρα- που θα συνδέει ομότιμες προσπάθειες, θα διευκολύνει την επικοινωνία και την ανταλλαγή ιδεών, απόψεων αλλά και προϊόντων, με στόχο την αλλαγή του συστήματος από τη βάση. Με άλλα λόγια, κάθε κίνηση προς την αυτοδιεύθυνση πρέπει να αποτελεί μέρος ενός περιεκτικού πολιτικού προγράμματος με στόχο τη συστημική αλλαγή, στο οποίο θα εντάσσονται τέτοιες καλοπροαίρετες προσπάθειες. Ένα **ευρύ δίκτυο κοινοτήτων** που θα ενοποιούν την καθημερινή οικονομική, κοινωνική, οικολογική και πολιτική ζωή των μελών τους και θα έχουν στόχους τέτοιους που θα αποτελούν τοπικές εκφράσεις παγκόσμιων στόχων, είναι πραγματοποιήσιμο και εφικτό στις σημερινές συνθήκες.

Συμπεραίνοντας, πρέπει να δώσουμε νέους ορίζοντες στην προσπάθεια για εγκαθίδρυση αυτοδιευθυνόμενων κοινοτήτων.

«Η μόνη διέξοδος στην κρίση είναι η δημιουργία των αντικειμενικών και των υποκειμενικών συνθηκών οι οποίες θα οδηγήσουν σε μια νέα κοινωνία και η δημιουργία μιας διαδικασίας αλληλεπίδρασης ανάμεσα στις δύο αυτές κατηγορίες συνθηκών. Οι πρώτες συνεπάγονται την καθιέρωση των αναγκαίων θεσμών για την κατάργηση της συγκέντρωσης της εξουσίας/δύναμης και, κατά συνέπεια, την επανενσωμάτωση φύσης και κοινωνίας. Οι δεύτερες συνεπάγονται την δημιουργία μιας εναλλακτικής κουλτούρας αυτονομίας εντός της οποίας οι άνθρωποι υιοθετούν την βασική αρχή ότι οι ίδιοι δημιουργούν τις δικές τους αλήθειες»³⁵

Όλοι όσοι ενδιαφέρονται για μια αλλαγή στην κοινωνία (αλλά ακόμα κι αυτοί που τους απασχολεί μονάχα μια αλλαγή στον ατομικό τρόπο ζωής) έχουν συχνά πιαστεί να ονειροπολούν και να φαντάζονται ουτοπίες. Αυτό που απασχολεί αυτή την έρευνα, είναι το πως (και το εάν) γίνεται να πάμε «από το εδώ στο εκεί»: να πάμε πιο κοντά στο Όνειρο. Να μην πάψουμε να ονειροπολούμε, αλλά επιτέλους να αρχίσουμε να πραγματοποιούμε κάποιες από τις νοητικές μας δημιουργίες.

35. Τ. Φωτόπουλος, "Θρησκεία, Αυτονομία, Δημοκρατία: Η άνοδος του νέου ορθολογισμού", εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος, 2000

Συγγράμματα

- Charles M., Hart P., Rosenthal U.**, "Coping with Crises: the Management of Disasters, Riots and Terrorism", Charles C. Thomas Publisher Ltd., 1989
- Dawson J.**, "Ecovillages: New Frontiers for Sustainability", Green Books, 2006
- Hern M.**, "Watch Yourself: Why Safer Isn't Always Better", New Star Books, 2007
- Hodge J.**, "BedZED seven years on: the impact of the UK's best known eco-village and its residents", Peabody, 2009
- Holmgren D., Mollison B.**, "Permaculture One", Corgi, 1978
- Holmgren D.**, "Permaculture Principles & Pathways Beyond Sustainability", Melliodora Publishing, 2002
- Holmgren D.**, "Sustainable Living at Melliodora Hepburn Permaculture Gardens" Aatec Publications, 2002
- Holmgren D.**, "The Essence of Permaculture: a summary of permaculture concepts and principles" e-Book, 2012
- Kropotkin P.**, "Fields, Factories and Workshops", Swan Sonnenschein & Co., Ltd., 1901
- Marrero Ruiz C.**, "Guerilla Gardens and Urban Ecology", από τη συλλογή κειμένων "Avant Gardening: Ecological struggle in the City and the World", Autonomedia, 1999
- Mollison B.**, "Permaculture: A Designer's Manual", Tagari, 1988
- Thoreau H. D.**, "Walden", 1854, Wilder Publications, 2008
- Yeomans P.A.**, "The Keyline Plan", Keyline Designs, 1954
- Φωτόπουλος Τ.**, "Θρησκεία, Αυτονομία, Δημοκρατία: Η άνοδος του νέου ορθολογισμού", εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος, 2000

Επιστημονικά Άρθρα

- Bundale A.**, "Greening together: the ecovillage movement grows from grassroots to mainstream", bNet - CBC Interactive Business Network, Νοέμβριος 2004
- Diez X.**, "La insumisión voluntaria. El anarquismo individualista español durante la dictadura y la segunda república (1923-1938)", Οκτώβριος 2002, www.hetera.org
- Gilman R.**, "The Eco-village Challenge", In Context journal, issue 29, καλοκαίρι 1991
- Holmgren O.**, "Weeds or Wild Nature", Permaculture International Journal, issue 61, 1997
- Jackson R.**, "The Ecovillage Movement", Permaculture Magazine, issue 40, καλοκαίρι 2004
- Van Schyndel Kasper D.**, "Redefining Community in the Ecovillage", Human Ecology Review, issue 15, 2008
- Γκεζερλής Α.**, "Αυτοδιεύθυνση: θρησκεία, σπιριτουαλισμός, ή πολιτική εγρήγορση;", εφημερίδα Ευτοπία, 5η έκδοση, Ιούλιος 2000
- Δελήμπασης Κ.**, "Ο καπιταλισμός τρελάθηκε", ηλεκτρονικό περιοδικό e-Telescope, Μάρτιος 2010

Μαρμάρου Γ., "Flash back στις οικονομικές κρίσεις: Από το 1929 μέχρι σήμερα, η ιστορία επαναλαμβάνεται...", ηλεκτρονική εφημερίδα ενThesis, Μάιος 2008
ομάδα Ευτοπία, "Κοινωνική Οικολογία και ελευθεριακός κοινοτισμός", εφημερίδα Ευτοπία, 17η έκδοση, Ιούνιος 2009

Διαδίκτυο

<http://www.simplelives.com.au>
<http://www.seedinternational.com.au>
<http://www.pcnpg.wordpress.com>
<http://www.permacultureparr.blogspot.gr>
<http://www.ecovillagefindhorn.com>
<http://www.permaculture.org>
<http://www.christiania.org>
<http://www.roadsandkingdoms.com>
<http://www.oneplanetcommunities.org>
<http://www.bioregional.com>
<http://www.AstOiko.eu>
<http://www.permacultureprinciples.com>
<http://www.dawnstetzel.blogspot.gr>
<http://www.gen.ecovillage.org>
<http://www.zedfactory.com>

